

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1902. Andra Kammaren. N:o 23.

Lördagen den 15 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande n:o 7, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjetta hufvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet; och föredrogs till en början *punkten 6*, som af kammaren godkändes.

Punkten 7.

Bland de till utgående af förslagsanslaget till hospitals underhåll uppförda anslag fans i statsverkspropositionen jemväl upptaget anslag till aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital, beträffande hvilket anslag Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen medgifva, att i aflöningsstaten för Kristinehamns hospital finge åt en underläkare upptagas ett kontant aflöningsbelopp af 2,000 kronor, hvaraf två tredjedelar skulle utgöra lön och en tredjedel tjänstgöringspenningar, samt såsom naturaförmåner bostad med möbler och sängkläder, lyse, bränsle, tvätt och kost lika med allmänna afdelningen äfvensom såsom kostförbättringspenningar 200 kronor.

*Ang. aflöning
åt en under-
läkare vid
Kristinehamns
hospital.*

Under ifrågavarande punkt hemstälde utskottet i *mom. a)*, att Kongl. Maj:ts förslag om uppförande i aflöningsstaten för Kristinehamns hospital af aflöning åt en underläkare icke måtte af Riksdagen bifallas, samt yttrade sig i *mom. b)–f)* angående öfriga af Kongl. Maj:t till utgående af ifrågavarande förslagsanslag äskade anslagsbelopp.

Sedan punkten blifvit föredragen, begärdes ordet af
Andra Kammarens Prot. 1902. N:o 23.

Ang. aflöning
 åt en under-
 läkare vid
 Kristinehamns
 hospital.
 (Forts.)

Herr Björck, som anförde: Herr talman, minaherrar! Kongl. Maj:t har till en ny biträdande läkarebefattning vid Kristinehamns hospital begärt ett årligt anslag af 2,000 kronor jemte kostförbättring till belopp af 200 kronor och åtskilliga andra förmåner. Rörande denna framställning säger utskottet å sid. 97: »Af hvad i statsrådsprotokollet blifvit anfördt har utskottet icke funnit sig öfvertygad om nödvändigheten af en underläkares anställande vid Kristinehamns hospital; utan föreställer sig utskottet, att läkarevården vid detta hospital, äfven om enligt derom af Kongl. Maj:t framställt förslag en öppen afdelning för 29 patienter skulle blifva der inrättad, bör kunna fortfarande bestridas af öfverläkaren och den biträdande läkare, som för närvarande är derstädes anställd.»

Som herrarne här af finna, har utskottet till stöd för sitt afstyrkande egentligen icke anfört några skäl, utan blott att utskottet »föreställer sig» det och det, och detta sitt föreställande sätter utskottet gent emot hvad kompetenta personer — hospitalets direktion och medicinalstyrelsen — ansett vara oundgängligen nödvändigt. Förhållandet är nu det — såsom herrarne kunna se af tablån å sid. 226 i utskottets utlåtande — att vid Kristinehamns hospital finnas flere patienter pr biträdande läkare än vid något annat hospital i riket. Dessutom tillkommer en annan sak, som det är af vigt att fästa afseende vid, särskildt beträffande detta hospital, nemligen att skötseln af patienter der bedrifves på ett alldeles särskildt sätt, så att jag kan säga, att der tillämpas ett helt och hållet nytt system. Patienterna vårdas der mera fritt och få en än mera human behandling, än som vanligen kommer dylika patienter till del å andra hospital. Det vore nu mycket enklare och beqvämare att, såsom man förr gick till väga, låsa in besvärliga patienter än att låta dem så att säga gå fritt omkring, ehuru väl det sker under bevakning; men patienterna ha det i stället så mycket bättre genom denna humana och milda behandling. Läkarne vid Kristinehamns hospital ha nu, för att så mycket som möjligt bereda patienternas bästa, underkastat sig den ökade möda, som är förenad med en sådan vård, der patienterna nästan aldrig lemnas ur sigte, åtminstone under dagen. Härigenom få också vaktbetjente mera sysselsättning och måste ställas i sin ordning under en oafslätlig tillsyn af anstaltens läkare, så att de ordentligt fullgöra sina skyldigheter. Verkningarna af ett sådant öfvervakningssätt ha också visat sig mycket välgörande för patienterna. Men då nu läkarne frivilligt underkastat sig detta ökade besvär, borde man väl ock tillerkänna öfverläkaren den uppmuntran, som ligger deri att han får ytterligare ett läkarebiträde, och detta så mycket mera, som, enligt hvad jag också nyss framhöll, den ende vid Kristinehamns hospital nu anställde biträdande läkaren har på sin lott att sköta flere patienter än biträdande läkare å andra hospital hafva. Om nu Riksdagen skulle afslå det begärda anslaget, så skulle Riksdagen dermed hafva icke blott vägrat gifva någon uppmuntran åt öfverläkarens

berömvärda sträfvanden, utan, skulle man nästan kunna påstå, rent af hafva till honom sagt som så: bry er icke vidare om det, utan tag det summariskt och beqvämt.

Vid besök å Kristinehamns hospital får man snart erfara, hurusom mångt och mycket der är annorlunda än på andra hospital. På dessa förefinnes ofta en obehaglig lukt, som blir en följd deraf, att patienterna sammanträngas inom hus; å Kristinehamns hospital deremot mötes man icke af denna obehaglighet i samma grad, ty patienterna få vistas mycket ute i fria luften, derunder de noga följas och öfvervakas.

För öfrigt är det icke Riksdagen eller kammaren värdigt att ställa sig afvisande mot det föreliggande förslaget. Andra Kamraren har visat sig mycket mån om att åt sinnessjuka bereda hospitalsvård. Detta har man många gånger fått bevittna, och senast i fjol har till Kongl. Maj:ts förfogande stälts ett rätt betydligt anslag för anställande af en undersökning, huru många sinnessjuka som finnas i vårt land, och detta för att sedermera kunna bereda så många af dessa som möjligt ordentlig hjälp, ehuru väl vi redan nu på förhand veta, att det finnes många gånger flere sinnessjuka än antal platser å hospital.

Äfven ur ekonomisk synpunkt betraktadt är det fördelaktigt att införa anordningar sådana som dem, hvilka nu företagits vid Kristinehamns hospital. Ty derigenom kan man taga emot relativt flere patienter än hvad annars är fallet, när man söker vårda dem inhysta i trånga rum. Få patienterna deremot större delen af dagen vistas i frihet och endast om nätterna eller vid olämplig väderlek sammanföras inomhus, så kan ett större antal vårdas.

För öfrigt är det väl icke meningen, att läkarne å denna anstalt skola så öfveranstängas, att de icke få någon tid öfver till studier och att följa med sin vetenskap. Men om läkaren får tillfälle dertill, medför detta för honom ett ökad intresse för hans kall, hvilket i sin ordning blir af välgörande betydelse för patienternas vård. Som förhållandet nu är, blir det för desse läkare omöjligt att göra detta; deras arbete är nu så jägtande, att de icke kunna få någon ledig tid öfver.

Äfven en annan synpunkt förtjenar härvidlag att tagas i betraktande. Såsom vi ju veta, har man att förvänta, att hospitalvården skall erhålla en större utsträckning än hittills. Men om vi anlägga flere hospital, så behöfva vi också flere läkarekrafter. Ett sätt att fostra dugliga hospitalsläkare är nu att låta dem få anställning såsom biträdande läkare vid hospital under ledning af skickliga och nitälskande öfverläkare. Om vi icke bereda dem tillfälle dertill, kommer det att bli mycket ondt om lämpliga läkare för de hospital, vi i framtiden komma att få. För närvarande är det kanske rätt bekymmersamt i den vägen, men jag tror att, om Riksdagen visar förutseende och klokhet i detta fall, saken blir i sin mån hjälpt.

*Ang. aföning
åt en under-
läkare vid
Kristinehamns
hospital.
(Forts.)*

Ang. aflöning
ät en under-
läkare vid
Kristinehamns
hospital.
(Forts.)

Jag får därför bedja Eder, mine herrar, att nu behjerta denna sak. Visserligen är statsutskottet enigt i sitt afstyrkande, men jag tror att utskottet icke skulle hafva satt sig emot, om det blott riktigt insett hvad frågan gäller. Nu har vår medkammare böjt sig för nödvändigheten och beviljat det begärda anslaget till den ifrågasatte läkaren vid Kristinehamns hospital. Det vore då led- samt, om Andra Kammaren, hvars intresse att bereda de sinnessjuke vård alltid varit lifligt och verksamt, nu skulle afslå framställ- ningen. Jag får nu, herr talman, yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag och afslag å utskottets under a) i denna punkt gjorda yrkande.

Herr Broström: Statsutskottet har, såsom den föregående talaren anmärkt, uti den föredragna punkten under a) afstyrkt det af Kongl. Maj:t begärda anslaget af 2,000 kronor m. m. åt en biträdande läkare vid Kristinehamns hospital. Såsom stöd för detta afstyrkande har — hvarom samme talare jemväl erinrade — utskottet egentligen icke anfört något skäl, då det endast säger, att det af hvad i statsrådsprotokollet anförts icke blifvit öfverty- gadt om behöfligheten af det begärda anslaget. Jag tror mig icke heller om att kunna för de ärade utskottsledamöterna nu fram- lägga något skäl, hvaraf de skulle kunna känna sig öfvertygade och deraf påverkade, så att de i likhet med Första Kammaren bi- falla Kongl. Maj:ts proposition. Jag ber dock att få understryka några ord, som äfven af den föregående talaren framhållits, nem- ligen: att hospitalsvården vid Kristinehamns hospital skötes på helt annat sätt än åtminstone vi flere af de öfriga hospitalen, i det att vid det förra så godt som inga tvångsmedel användas. Denna metod synes också hafva medfört goda följder, ty enligt den statistik, som lemnats i motiveringen till Kongl. Maj:ts proposition, visar det sig, att det icke vid något hospital i riket varit så stor omsättning af patienter som just vid Kristinehamns hospital. Orsa- ken till denna omsättning är, att många af patienterna blifvit friska och nya tillkommit oupphörligt — ty på sådana som behöfva ho- spitalsvård fins det aldrig någon brist.

Ej heller finnes det något annat hospital i riket, som har så många patienter, som det i Kristinehamn, utan att der finnes an- ställd mer än *en* underläkare såsom i Lund, Upsala och Stockholm.

Utom allt detta tillkommer äfven en annan sak. Jag hoppas nemligen, att kammaren skall visa sig tillmötesgående, när vi komma till 21:a punkten, som berör ett anslag till en kolonibyggnad, som är föreslagen att uppföras å det för några år sedan till hospitalet inköpta och lagda $\frac{1}{4}$ mantal Ålskärr för inrymmande deri af 29 manliga patienter. Genom ett bifall till förslaget härom uppstår ju ytterligare ett plus i läkarnes arbete.

Jag skall nu på dessa grunder, herr talman, be att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag och afslag å utskottets i punkt 7

under littera a) gjorda hemställan. I öfriga moment å den föredragna punkten yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Wallis: Äfven jag ber att få yrka bifall till denna punkt i Kongl. Maj:ts förslag, således att till aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital måtte anslås ett belopp af 2,000 kronor jemte åtskilliga i propositionen uppräknade öfriga förmåner.

Utaf de siffror, som finnas meddelade i den kongl. propositionen angående läkarekrafterna vid rikets olika hospital, framgår klart och tydligt, att redan ett mycket starkt motiv för bifall till denna anbällan finnes deruti, att Kristinehamns hospital är ovilkorligen sämst gynnadt i detta hänseende och har att disponera öfver det minsta antalet läkarekrafter i förhållande till antalet der vårdade patienter.

Man kan säga, att ett ytterligare skäl tillkommit deri, att Riksdagen antagligen kommer att bifalla Kongl. Maj:ts proposition om att en fri vårdanstalt för ytterligare 29 patienter måtte vara inrättad vid Kristinehamns hospital.

Och likväl äro dessa talande skäl icke de, som varit afgörande för mig vid fattande af ställning i denna fråga, utan det verkliga afgörande skälet har varit det, att Kristinehamns hospital under en lång följd af år gått i spetsen för den moderna utvecklingen i afseende å de själssjukas rationella behandling. Ni veta, mina herrar, hurusom för icke mer än 100 år sedan de själssjuka betraktades såsom hardt när brottslingar, på hvilka man finge använda hvilka tvångsmedel som helst, och hurusom den humana behandlingen, som Pinel under franska revolutionen införde, icke endast hade till resultat det, att den minskade de själssjukas lidande under behandlingen, utan framför allt lemnade ett mycket snabbt och relativt mycket gynnsamt resultat af behandlingen, så att ett större eller mindre antal patienter kunde såsom friska utskrifvas från hospitalen. Denna humanisering har fortgått under hela århundradets lopp och har under senare tider blifvit ännu ytterligare utvecklad, i det att det s. k. »öppnadörr-systemet» blifvit allt mera antaget enligt hvilket man, så vidt möjligt, utesluter allt användande af tvångsmedel. Det har fortfarande visat icke endast från human synpunkt, utan äfven från rent medicinsk mycket vackra resultat att anteckna. Det enda man kunde säga mot detsamma är, att det uppenbarligen tvingar till användande af en större både sjukvårds- och framför allt läkarepersonal, då det ju kräfvades ett ständigt öfvervakande af dessa kringgående själssjuka, hvilket man annars kunde komma lätt ifrån genom att sätta dem under lås och bom, när de visa sig störande och besvärliga. Det kräfvades således för detta nya systems genomförande ett ökad arbete från läkarens och bevaktningsofficiärens sida, och man kan säga, att det måste bli en särskild arbetsbörda för läkaren att öfvervaka sjelfva be-
tjeningen, ty det ligger i sakens natur, att det måste vara en

*Ang. aflöning
åt en under-
läkare vid
Kristinehamns
hospital.
(Forts.)*

Ang. afödning
åt en under-
läkare vid
Kristinehamns
hospital.
(Forts.)

frestelse att begagna sig af den gamla, beqväma, men från medicinsk synpunkt olämpliga metoden att använda tvångsmedel eller inspärta de sjuka. Läkarna få derigenom betydligt ökad arbetet, och alldeles gifvet är, att en sådan anstalt som Kristinehamns derigenom kommer att i förhållande till öfriga anstalter ställa relativt högre anspråk på sina läkare.

Under sådana förhållanden och då man med säkerhet kan säga, att en för stor arbetsbörda är lagd på den fåtaliga läkarepersonalen vid Kristinehamns hospital, och då dertill kommer, att alla de, som nitälska för human och rationel samt framgångsrik behandling af de själssjuka, tydligt måste inse, att den med nödvändighet kräfver ökad läkarebiträde vid de anstalter, der en sådan läkarebehandling användes, böra alla de bland kammarens ledamöter, som inse detta, förena sig med den föregående talaren och äfven med mig, då jag nu ber att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag och afslag på statsutskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Jonsson* i Edsbäcken.

Herr *Vahlquist*: Herr grefve och talman! Mina herrar! Jag har icke några nya skäl att lägga till dem, de föregående talarne lagt fram, för att yrka bifall till det förslag, som här är i fråga. Jag vill endast påpeka, att det är i full konsekvens med föregående beslut, om Andra Kammaren beviljar detta anslag. Kammaren har nemligen förut under de år, jag haft äran tillhöra densamma, visat, att den med stort intresse och med stor omtanke tagit denna fråga om hand, nemligen frågan om beredande af vård åt sinnessjuka. Jag ber därför kammaren tänka på att det icke är nog att skaffa nödiga sjukhuslokaler åt dessa arma, utan man måste naturligtvis också sörja för att de erhålla tillräcklig och lämplig läkarevård. Jag ber därför kammarens herrar ledamöter behjerta detta och med sina röster bidra till antagandet och genomförandet af detta behjertansvärda förslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag och afslag på utskottets hemställan i denna punkt.

Herr *Månsson*: Herr talman! Mina herrar! Vid den här frågans behandling, liksom vid hospitalsärendens behandling i allmänhet, har det för oss å den afdelning af statsutskottet, der frågan fått sin första, förberedande behandling, varit angeläget att höra någon fackmans utlåtande. Vi stälde oss också i beröring med en sådan och fingo tillfälle att höra hans åsigt i denna sak. Och resultatet af samtalen med denne var det, att vi blefvo öfvertygade om att det mycket väl skulle kunna anstå med anställandet af denne läkare vid Kristinehamns hospital, och att det icke är så illa stäldt der, som det synes framgå af den kongl. propositionen och af hvad man annars sagt. Det var egentligen detta utta-

lande af denne man, hvilket gjorde, att man icke fann skäl att bifalla den kongl. propositionen. Och det är ju tydligt, att sådana här frågor som denna äro mycket svåra att afgöra för oss utomstående. Vi hafva nu egentligen icke något annat att räkna med än de siffror, som äro anförda till stöd för framställningen, och då man ser i Kongl. Maj:ts proposition, att medicinalstyrelsen icke ens velat godkänna de siffror, som anförts från Kristinehamns hospital, såsom riktigt rätta, och då man jemför dessa siffror med andra, så synes mig några så synnerligen talande skäl icke vara anförda för att man nu borde anställa en biträdande läkare vid Kristinehamns hospital. Och om vi skulle göra det nu, så kunde vi få precis liknande framställningar från de andra hospitalen, och detta med nära på samma fog.

*Ang. aflöning
åt en under-
läkare vid
Kristinehamns
hospital.
(Forts.)*

Det är detta, som gjort, att vi trott, att det skulle kunna anstå med denna sak ännu någon tid, så att man åtminstone finge klart för sig, huruvida det skulle vara tillräckligt med denne andre underläkare, då denna koloni för 29 patienter i enlighet med »öppnadörr-systemet» blifvit inrättad, eller om man då kan vänta en framställning om erhållande af en 3:dje underläkare. Det framgår nemligen icke bestämdt af den kongl. propositionen, om behofvet af ökad läkarebiträde skulle vara tillgodosedt med anställandet af denne 2:dre underläkare, då denna koloni för 29 patienter enligt »öppnadörrsystemet» kommit till verklighet. Det är dessa skäl, som gjort, att vi trott, att saken skulle kunna anstå ännu någon tid, och att vi ansett oss böra hemställa om afslag å Kongl. Maj:ts proposition.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna: Den högt ärade ledamoten af statsutskottet åberopar till stöd för utskottets hemställan om afslag, att statsutskottets afdelning hade konfererat med en fackman och att, på grund af dennes uttalanden, afdelningen och sedermera statsutskottet kommit till detta slut. Han åberopade en fackman. Här inom kammaren har jag varit nog lycklig, att Kongl. Maj:t vunnit understöd af tre fackmän, som alldeles obetingadt uttalat sin anslutning till Kongl. Maj:ts förslag. Läger jag nu till dessa tre medicinalstyrelsen, så får väl den ärade ledamoten erkänna, att i fråga om auktoritet ligger Kongl. Maj:ts proposition öfver.

Han erinrade om att de siffror, som åberopas i statsverkspropositionen, kanske icke vore sådana, att man kunde fästa så mycket afseende vid dem, ty de hafva redan i allt fall måst undergå en rektifikation.

Jo, äfven efter denna rektifikation, som medicinalstyrelsen anställt i fråga om patientantalet vid Kristinehamns hospital jemfördt med öfriga hospital, qvarstår dock såsom kammaren behagade finna, som resultat, att vid jemförelse mellan antalet patienter och

*Ang. aföning
åt en under
läkare vid
Kristinehamns
hospital.
(Forts.)*

antalet sjukplatser, å ena sidan, och antalet läkarekrafter, å andra sidan, Kristinehamns hospital är sämre stäldt än de flesta andra, och detta blir i ännu högre grad fallet, om, såsom jag hoppas, kammaren om en stund bifaller uppförandet af en ny kolonibyggnad, hvarigenom antalet platser skulle ökas med 29, hvartill dessutom kommer den tillökning i antalet platser, jag tror med 20 stycken, som följer deraf, att der är inrättad en läns-paviljong, som skötes af hospitalets läkare.

Här har af föregående talare framhållits de hufvudsakligaste skälen, hvarför detta anslag synes mig böra bifallas. Jag skall icke upprepa dessa skäl, endast sammanföra dem. Först och främst har vid Kristinehamns hospital den tvångsfria behandlingen varit mera konsekvent tillämpad än på något annat ställe i vårt land, och densamma kommer att vinna ytterligare tillämpning genom öppendörrsystemet; detta är nemligen innebörden af den föreslagna kolonibyggnaden. Nu är det emellertid tydligt, att ett sådant system, konsekvent genomfördt, medför högre anspråk på läkarekrafter. Är det så och så måste det vara, att kammaren vill sträfva för större humanisering i fråga om vården af de sinnessjuka, då bör kammaren icke heller försumma något, som kan verka i denna riktning utan genom att gifva anslag till behöfliga nya läkarekrafter söka att på allt sätt befördra densamma. Detta är, om jag så får säga, frågans ideella betydelse, och denna synes mig vara rätt stor. Då här vidare icke är fråga om större belopp än 2,000 kr., hoppas jag, att denna kammare måtte behjerta behofvet, och därför yrkar jag i likhet med flere andra talare bifall till hvad Kongl. Maj:t här föreslagit.

Herr Biesèrt: Herr talman! Mina herrar! Till de skäl, som af en mängd talare anförts för bifall till Kongl. Maj:ts förslag, skall jag be att få lägga ännu ett. Jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att vi alla veta, huru svårt det är äfven i trängande fall att kunna få in sinnessjuka på hospital. Jag anser därför, att alla åtgärder, som kunna afhjelpa denna svårighet, om möjligt också böra vidtagas. Nu har i år gjorts försök med s. k. familjevård vid Kristinehamns hospital, i det att sex patienter vårdas hos enskilda familjer utom hospitalet. Om detta visar sig framgångsrikt, är det klart, att det kommer att allt mer och mer utvecklas, så att allt flere och flere sinnessjuka komma att vårdas i familjer omkring hospitalen, men härför kräfves naturligtvis mera läkarevård. Är denna förut vid hospitalet otillräcklig, är det gifvet, att läkarne icke hinna se till dessa utplacerade patienter så som sig bör, utan att man kan riskera, att försöket blir mindre lyckadt.

Det är endast detta jag velat tillägga såsom ett ytterligare skäl för bifall till Kongl. Maj:ts förslag, och jag får således avsluta mig till dem, som yrkat bifall till detta förslag.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr talmannen framstälde propositioner å de derunder gjorda yrkandena, dervid kammarerna beträffande *mom. a)* afslog utskottets hemställan och biföll Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning samt i afseende å *mom. b)—f)* biföll hvad utskottet hemställt.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkten 9.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning vidare af *punkten 10*, angående förvaltningsbidrag åt sjukkassor m. m., lemnades på begäran ordet till Ang. förvaltningsbidrag åt sjukkassor m. m.

Herr Eklund i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Under debatten om olyckfallförsäkringslagen i fjol yttrade herr civilministern på tal om karenstiden bland annat följande: »För öfrigt höra dessa öfvergående olycksfall till sjukkassorna. Der skola de vara och der äro de också till stor del upptagna. Vill man sedan utsträcka den subvention, som staten lemnar de registrerade sjuk-kassorna, såsom förhållandet är i Danmark, med afseende på att de skola taga olycksfallen, så är detta en sak att tänka på.» Dessa ord föranledde mig i fjol att tänka på lämpligheten deraf, att till Riksdagen gjordes en framställning om höjning af det statsbidrag, som nu utgår till registrerade sjukkassor. Jag ansåg detta så mycket mera lämpligt, som det är ett faktum, att de öfvergående olycksfallen redan nu hänföras till sjukkassorna. När jag vid årets riksdag skulle formulera min motion, fann jag emellertid samma förhållande som det, på hvilket statsutskottet nu fäster uppmärksamheten, nemligen att det är oegentligt, att statsbidraget utgår under benämningen förvaltningsbidrag, enär statsbidraget redan nu är något mera än ett *bidrag* till förvaltningskostnaden. Då emellertid statsbidraget hittills utgått under denna form, ansåg jag, att man skulle göra frågan mycket större genom att kasta in spörsmålet om att förändra karakteren af bidraget, och ville därför icke göra någon framställning i detta syfte, utan begärde ökning af statsbidraget under den nuvarande benämningen. Emellertid har utskottet fäst sig vid denna omständighet, i det att utskottet, som i öfrigt mycket välvilligt upptagit frågan och icke alls ställt sig afvisande mot densamma, yttrar »att, derest särskildt i anledning af den af 1901 års Riksdag antagna lag angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete m. m. sjukkas-sväsendet skulle anses böra i ökad utsträckning af staten uppmun-

Ang. förvaltningsbidrag åt sjukkassor m. m.
(Forts.)

tras, de förökade statsbidragen i allt fall icke böra, på sätt af motionären blifvit ifrågasatt, erhålla karakter af förvaltningsbidrag.»

Jag kan naturligtvis icke jäfva denna statsutskottets uppfattning, utan måste härutinnan instämma med utskottet. Om jag emellertid skulle vilja tillåta mig en invändning mot statsutskottet, vore det den, att man redan nu kan säga, att det är oegentligt att kalla detta statsunderstöd förvaltningsbidrag. Ty såsom utskottet anmärker, har under år 1899 de såsom förvaltningsbidrag till sjukkassor utbetalda statsmedlen utgjort 182,921 kr. 50 öre, under det att det belopp, som sjukkassorna angifvit såsom förvaltningskostnader, upptagits till 175,702 kr. 28 öre. Således har staten redan nu lemnat ett understöd, som något öfverstiger förvaltningskostnaden. Mången kan ju anse, att detta kan vara tillräckligt anslag från statens sida. Derom kan man ju hysa olika meningar. För min del har jag emellertid den uppfattningen, att sjukkassornas verksamhet borde kraftigare understödjas af staten, än hvad som nu är förhållandet. Vi veta ju, att i Danmark lemnas ett högre understöd åt sjukkassorna, och det torde kunna ifrågasättas, huruvida icke förhållandet borde vara detsamma här i Sverige. Det förefaller också, åtminstone vill det synas mig så af herr civilministerns ofvannämnda yttrande och af åtskilliga andra uttalanden, som om det verkligen skulle finnas sympatier för en ökning af ifrågavarande statsanslag.

I detta sammanhang skulle jag vilja nämna något, som visserligen icke direkt tillhör denna sak, men som dock torde hafva en viss beröring med densamma.

Då faktiskt är, att sjukkassorna af statsmyndigheterna i vårt land röna uppmuntran och deras verksamhet af staten erkännes såsom god, hvilket ju bevisas deraf att sjukkassorna erhålla understöd, är det ganska egendomligt, att ett af statens förvaltande verk icke visat sjukkasserörelsen de sympatier, som det förefaller mig, att densamma kunde haft rätt att begära att få sig visad.

En af Sveriges största, ja måhända den största sjukkassan har tidigare begärt och fått tillstånd af k. jernvägsstyrelsen att för föreningens medlemmar erhålla rabattbiljetter vid resa till årsmötet. Senaste gången framställning derom gjordes hos k. jernvägsstyrelsen, blef den emellertid afslagen. Detta synes mig vara mycket egendomligt. Andra föreningar, hvilka icke på något sätt blifvit af staten erkända, hafva deremot kunnat förvärfva sig denna förmån.

Jag vill för närvarande icke framställa något yrkande, då ju frågan ligger i det läge, att man icke kan vinna något, äfven om denna kammare skulle ställa sig välvilligt till frågan, och då jag vidare hyser hopp om att regeringen vill taga denna fråga under närmare skärskådande.

Herr von Friesen: Det är så som den föregående ärade talaren, motionären, nämnde, att dessa sjukkassor hafva, såvidt jag kunnat

finna, inom statsutskottet mycket stora sympatier. Men förhållandet med dem har inträdt i ett nytt skede, och jag tror därför, att det vore nyttigt, om regeringen ville undersöka, på hvad sätt dessa kassor numera lämpligen böra understödjas. Det gamla sättet med förvaltningsbidrag synes icke vara det rätta, utan om man anser, att de i sammanhang med nya olycksfallsersättningslagen böra på ett mera kraftigt sätt understödjas än hittills, vore det skäl att därför uppleta nya vägar. De äro kanske icke lätt funna, om man vill, att understöden å ena sidan komma rätta vederbörande till godo. Men det syntes oss i statsutskottet, att det vore bäst, om ifrån regeringens sida något i den vägen kunde göras. Som sagdt, sympatierna för dessa sjukkassor äro, såvidt jag kunnat finna, i statsutskottet på de mest skilda håll mycket stora.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 11—21.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för byggnadsarbeten vid Hernösands hospital på extra stat för år 1903 anvisa 288,000 kronor.

*Ang. byggnads-
arbeten vid
Hernösands
hospital.*

Utskottet hemställde emellertid, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Utskottets berörda hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af

Herr Öhngren, som anförde: Herr grefve och talman! Mina herrar! Då det synes mig, som om statsutskottet icke skulle hafva haft fullkomligt grundade skäl för sitt afstyrkande af Kongl. Maj:ts förslag om anslag i och för byggnader vid Hernösands hospital, ber jag att få göra några erinringar.

Statsutskottet säger här först: »Genom de byggnadsarbeten, hvartill anslag i denna punkt begäres, skulle icke vinnas någon tillökning af antalet platser vid Hernösands hospital.»

Ja, det är sant. Det skulle icke vinnas någon tillökning af antalet platser, men deremot skulle hospitalet göras användbart för det ändamål, för hvilket det är afsedt. Och det torde hafva varit Kongl. Maj:ts första och förnämsta omsorg. Med all sannolikhet torde väl så småningom komma ökade kraf på utvidgning

Ang. byggnads- arbeten vid Hernösands hospital.
(Forts.)

af hospitalet, men det angelägnaste är väl i alla fall, att hospitalet göres användbart för det ändamål, för hvilket det är afsedt.

Vidare säger utskottet: »Vid sådant förhållande och då behöfvat af ökad utrymme å vårdanstalterna för sinnessjuka alltjemt är synnerligen kämbart, har utskottet hyst tvekan, huruvida så stort belopp, som nu ifrågasättes, skäligen kan böra uppoffras för en modernisering af Hernösands hospital.»

Mina herrar! Här gäller icke frågan en modernisering af Hernösands hospital, utan här gäller det, jag upprepar det å nyo, att få hospitalet bygd på sådant sätt, att det blir användbart för sitt ändamål.

Utskottet fortsätter: »Hernösands hospital är visserligen, efter hvad som framgår af statsrådsprotokollet, icke tidsenligt inredt och utrustadt, men lär emellertid vara för sitt ändamål användbart.»

Hvarifrån statsutskottet hemtat det påståendet, är ofattbart. Går man igenom hvad som är skrifvet härom såväl i statsrådsprotokollet som för öfrigt, tror jag icke, att man på något sätt kan styrka ett sådant påstående som att det är, sådant det nu finnes, för sitt ändamål, med den uppfattning vi hafva om ett hospital, användbart. För att styrka motsatsen och icke komma med några lösa påståenden, ber jag att få återgifva ett par meningar från statsrådsprotokollet rörande huru detta hospital för närvarande är: »Uppvärmningen, som öfverallt skedde medelst kakelugnar, vore oskäligt dyr, dels emedan kakelugnarne vore gamla och årligen kräfde kostsamma reparationer, dels på grund af de allt mer stegrade vedprisen. Tillgången på varmt vatten vore af liknande skäl försvårad och förenad med relativt stora kostnader. Uppvärmningen vore vidare otillräcklig, särskildt emedan under den starka vinterkölden rummen afkyldes genom den oundvikliga fönsterventilationen. Uppvärmningen medförde slutligen fara för patienterna, som lätteligen kunde ådraga sig brännskador af kakelugnarne, samt fara för ellsolycka å anstalten genom de sjukes förvållande eller betjenings försumlighet. Luftvexlingen kunde endast ske genom öppnande af fönstren, hvarigenom dels uppvärmningen försvårades, dels en höggradig luftförskämning, på osnyggare afdelningar en »outhärdlig stank», uppstode i soffrummen, hvarest fönstren om nätterna måste vara tillstängda. Belysningen skedde med fotogenlampor, och att detta belysningssätt på en anstalt för sinnessjuka medförde synnerligen stora vådor torde utan vidare vara uppenbart.»

Så fortsätter det en hel sida, som herrarne förmodligen redan en och hvar känna till. Dessutom torde det icke vara utan betydelse, att Riksdagens revisorer år 1898 funno sig föranlåtna att anmärka delvis de förhållanden jag här framhållit. Jag tror icke,

att revisorerna äro kända för att på grund af känslöstämningar afgifva sådana antydningar.

Jag vet nu, att det finnes människor, som gå så långt, att de påstå, att det för samhället vore nyttigast, om de sinnessjuka aflifvades. Och man kan väl nästan kalla detta för ett slags medvetet aflifvande, ehuru det sker så småningom. Vi känna de stora bristfälligheter, som förefinnas vid hospitalet, och skicka dit sinnessjuka för att innestänga dem i osunda rum, der ingenting kan göras för luftvexlingen. Ventilation finnes icke, och det sätt, hvarpå den skulle kunna åstadkommas eller genom att öppna fönstren, är mycket farligt. Derjemte utsätts de för de vådor, som måste uppstå vid deras behandling i lokaler, belysta med foton och uppvärmda medelst kakelugnseldning.

Dessutom kan jag icke förstå, huru statsutskottet kunnat afstyrka förslaget. Förmodligen har det skett af sparsamhetsskäl. Men här är ju fråga om en utgift, som i alla händelser aldrig kan undvikas. Skulle vi få bort den i år, kommer den igen och måste fram nästa år.

Det finnes i betänkandet en antydning om ett annat skäl, nemligen att det kunde vara så godt att spara med hvad nu är ifrågasatt till dess utvidgningsförslaget kommer. Ett sådant utvidgningsförslag kommer då att röra sig om inrättande af de särskilda paviljonger, som skulle byggas. Och det torde kunna dröja länge, innan Vesternorrlands län kommer i tur i fråga om utvidgning af hospital. Och då i alla händelser det gamla huset, såvida det icke tages bort eller bygges om, måste repareras, torde väl kostnaderna bli enahanda i alla fall. För egen del finner jag ingen möjlighet tänka, annat än att flertalet af denna kammars ledamöter skola, likasom nu jag, yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å utskottets hemställan.

Med herr Öhngren förenade sig herrar *Nydal, Bromée* i Billsta, *Emthén, Kvarnzelius, Styrländer, Åkerlind, Sandwall* och *Nordin* i Sättna.

Herr Byström: Herr talman! Mina herrar! Det kan förefalla egendomligt, att jag begärt ordet i denna fråga, men då jag tror mig hafva litet mera bekantskap med densamma än åtminstone en stor del af herrarne, har jag vågat begära ordet. Jag skall emellertid söka att icke vara mångordig.

Jag vill då först instämma i hvad den föregående ärade talaren sagt angående nödvändigheten af att någonting göres för den byggnad, som det här nu gäller. Ser jag på statsutskottets utlåtande, förefaller det mig högst egendomligt, att det kunnat komma med ett utlåtande sådant som detta.

Till en början synes det mig rätt svårt att förstå meningen med hvad utskottet sagt, då det säger, att det icke är fråga om

Ang. byggnads-
arbeten vid
Hernösands
hospital.
(Forts.)

Ang. byggnads-
arbeten vid
Hernösands
hospital.
(Forts.)

någon tillökning af antalet platser vid hospitalet i Hernösand, oaktadt det i motiven i den proposition, som Kongl. Maj:t framlagt för Riksdagen, heter, att det också är fråga om att öka antalet platser för patienter vid hospitalet i Hernösand. Den senare meningen står på sid. 269 i den bilaga som åtföljer statsutskottets betänkande. Sedan Kongl. Maj:t på grund af hvad som meddelats i ärendet framhållit åtskilliga synpunkter, heter det nemligen särskildt rörande köksutrymmet och dermed sammanhängande anordningar vid hospitalet: »Grytorna vore redan nu för små och blefve alldeles otillräckliga, när patientantalet vid den under byggnad varande länsparvilljogens öppnande komme att ökas.» Jag kan undra, huru man skall kunna lösa dessa två meningar, statsutskottets och Kongl. Maj:ts, som äro synbarligen stridande mot hvarandra, för så vidt jag kan förstå saken.

Vidare ser jag, att af dem som hafva tillstyrkt, att något göres i denna fråga, är för det första öfverläkaren vid hospitalet, hvars ord återfinnas å sid. 268 och 269 i nämnda bilaga. Förhållandena äro framställda der, så att jag icke förstår, huru någon skall kunna läsa derom och icke känna sig öfvertygad, att något måste göras för hospitalsbyggnaden i Hernösand.

Vidare finner jag, att medicinalstyrelsen vid sin inspektion kommit till den öfvertygelsen, att förbättringar äro högeligen af nöden vid detta hospital, och vi veta ju, att medicinalstyrelsen är landets högsta forum rörande medicinala ärenden, och säkerligen har denna styrelse icke afgifvit sitt yttrande utan tungt vägande skäl. Det heter än vidare i dessa Kongl. Maj:ts motiv, att Riksdagens revisorer äfven sagt, att anordningarna vid hospitalet i Hernösand äro så bristfälliga, att de med nödvändighet påkalla åtgärder. Nu är det visserligen så, att Riksdagens revisorer icke tyckas hafva så mycket att betyda, ty när de komma med något förslag eller en anmärkning, synes det som om Riksdagen skulle vilja göra det om intet. Jag vet icke huru det kommer sig, men så är ofta fallet.

Ytterligare har Kongl. Maj:t anført, att alla skäl tala för, att detta anslag beviljas. Det kan ligga fara i dröjsmål.

Utskottet medgifver ju också, att det icke är så bra, som det skulle vara, vid detta hospital, men det kommer likväl till den uppfattningen, att anslaget ej bör beviljas, ty det blir för dyrt. Det säger äfven, att när det nu beviljats anslag för ett hospital i södra Sverige, kan något mera för närvarande icke göras i detta afseende. Mig synes dock, som om det skälet icke vore tillräckligt. Jag tror icke, att vår ekonomi är så skral, att vi icke kunna anslå det belopp, nemligen 288,000 kronor, som behöfves för att sätta byggnaden i det skick, hvori den måste vara för att fylla det kraf, som man kan ställa på en något så när modern hospitalsbyggnad. Att den icke fyller detta kraf är nog hvar och en, som haft tillfälle att se byggnaden, öfvertygad om. Ingen, som studerat

förhållandena närmare, kan hafva kommit till något annat resultat, än att man måste söka att göra något för att förbättra hospitalsbyggnaden. För öfrigt är det, som det också heter i utskottsberäkningen, ett mångårigt kraf, och det blir icke mindre, om vi dröja, utan det blir större och större för hvarje år.

I likhet med den föregående ärade talaren på vesternorrlandsbänken är sålunda jag af den mening, att Riksdagen måste söka på ett så tillfredsställande sätt som möjligt lösa denna fråga. Och detta bör göras nu. Den kommer annars åter, och förr eller senare måste den lösas. Jag tycker icke, att vi böra taga på vårt ansvar att dröja längre med denna sak. Deras lott, som måste såsom patienter intagas på ett hospital, är så sorglig, att den icke bör göras ännu sorgligare derigenom, att man har lokaler eller sjukrum så olämpliga och bristfälliga, att de som äro särskildt satta att sköta om de sjuka, som der finnas, måste förklara, att de icke kunna göra det så som de önskade och så som det borde göras för de lidande, därför att de icke hafva resurser dertill. Vi, som äro friska, äro skyldiga att hjälpa dem, som äro sjuka.

Jag har vågat begära ordet för att säga detta, och mig synes, såsom jag redan sagt, att, då Kongl. Maj:t äskat detta anslag för ifrågavarande hospital, han haft goda skäl för sin framställning till Riksdagen. Jag vill därför instämma med dem, som yrkat, att Kongl. Maj:ts förslag måtte bifallas.

Herr Larsson i Mörtlösa: Herr talman! Genom beviljandet af här ifrågavarande belopp af 288,000 kronor vinnes icke en enda ny plats vid Hernösands hospital. Utskottet har därför för sin del trott, att det skulle vara lämpligt, om i sammanhang med denna reparation och införandet af elektrisk belysning och värmeledning hospitalet kunde utvidgas så, att man kunde få ett antal nya platser inrättade derstädes. Tomten, der hospitalet är beläget, är så pass stor, att utrymmet medgifver en rätt afsevärd sådan utvidgning, hvilken jag tror måste anses nödvändig, då man vet, att i vårt land finnas hundratals, ja tusentals personer, som äro i behof af hospitalvård, men för hvilka utrymme å hospitalen saknas. Dessutom har man tänkt att vinna någon erfarenhet genom restaureringen af Vexjö hospital och se, huru den slår ut, innan man griper sig an med detta.

Som sagdt, om något förslag i den antydda rigtningen komme fram i sammanhang med förslaget om införande af elektrisk belysning och värmeledning, så tror jag, att statsutskottet icke skulle hafva något emot detta. För närvarande yrkar jag bifall till statsutskottets hemställan.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna: Både Första och Andra Kammaren hafva alltid visat stor offervillighet, när fråga varit om beviljandet af anslag åt hospitals-

*Ang. byggnads-
arbeten vid
Hernösands
hospital.
(Forts.)*

Ang. byggnads-
arbeten vid
Hernösands
hospital.
(Forts.)

vården och nybyggnader härför, och Riksdagen har äfven förut i dag visat sådan. Genom det beslut, som fattats i en föregående punkt af detta betänkande, har nemligen ett högst betydande belopp beviljats i ifrågakvarande hänseende. Det kan således icke vara annat än med tvekan, som Kongl. Maj:t ifrågasatt ytterligare offervillighet från Riksdagen, och jag skulle icke dröjt vid denna fråga, om jag icke ansett det rent af vara min skyldighet att icke underlåta att fästa kammarens uppmärksamhet på förhållandena härvidlag. Om i följd af de nuvarande anordningarna i fråga om uppvärmning och belysning vid Hernösands hospital en eldsolycka framdeles skulle uppstå och dermed kanske följa förlust af meniskolif, vill jag icke hafva på mitt ansvar, att från regeringsbänken icke uppmärksamhet fästats på den fara, som här föreligger. Jag sade *fara*, ty det synes mig, att en verklig sådan här förefinnes. Till stöd härför kan jag anföra statsrevisorernas uttalande för år 1898. De erinrade om att belysningen skedde genom fotogenlampor, hvilket belysningssätt vid en anstalt af förevarande beskaffenhet syntes innebära verklig fara och böra utbytas mot elektrisk belysning, äfvensom att hospitalet, som uppvärmdes med kakelugnar, torde böra förses med centralvärmeledning till förekommande af den fara, dåvarande uppvärmningssätt otvifvelaktigt måste medföra. Detta yttrande, om hvilket samtliga statsrevisorer voro ense, faldes, såsom nämndes, år 1898, och att förhållandena sedan dess säkerligen icke förbättrats. utan försämrats, är tydligt. Det ligger ju i sakens natur, att det blir sämre år från år, och den, som hyser någon tvekan om detta, vågar jag hänvisa till den i Kongl. Maj:ts proposition lemnade, utaf öfverläkaren afgifna redogörelse för förhållandena härvidlag. Den förste talaren har ock redan redogjort härför, och jag vill icke återupprepa detta; det finnes å sid 268 och 269 i statsverkspropositionen.

Då nu förhållandena äro sådana, att fara för eldsvåda förefinnes, — och öfverläkaren har ju vitsordat, att tillbud härtill ej heller saknats — så synes det mig, att, om en sådan eldsolycka, som för många år sedan inträffade vid Upsala hospital, då en mängd af dessa olyckliga innebrändes, — jag har hört skildringar af personer, som åskådade densamma och de scener, de då fingo bevittna, stå lefvande och hemska för deras minne — skulle komma tillbaka, hvilket ju kan inträffa, man ådrager sig ansvar och ett icke så litet sådant genom att icke nu bevilja det ifrågasatta anslaget.

Den senaste talaren hänvisade till att vi kunde dröja härmed, tills det blefve fråga om en större nybyggnad eller utvidgning. Men är det icke här, såsom så ofta eljest, att det bättre är det godas fiende. Att vänta synes mig icke vara klokt, jag upprepar det. Här synes mig verklig fara i dröjsmål, och jag ber derför att få biträda det yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts förslag, som här framstälts.

Herr Nilsson i Skärhus: Herr talman! Då jag tillhörde de statsrevisorer, som år 1898 besökte Hernösand, så erinrar jag mig lifligt, hvad som gaf anledning till anmärkningen mot de kakelugnar, som funnos å hospitalet. Det var nemligen den omständigheten, att det icke fans luckor för desamma, hvilket för patienterna i det tillstånd, hvori de befinna sig, medför den fara, att de kunna komma i beröring med elden. Det var detta, som gaf anledning till den anmärkning, som af oss då framställes i afsigt att bereda patienterna skydd för den fara, som sålunda hotade dem. Kakelugnarne voro alldeles utmärkta, så att ingen anmärkning mot dem förekom. Hvad deremot beträffar sjelfva byggnadskomplexen, så befann den sig i mycket godt skick, och vi hade ingen anmärkning att framställa mot den.

*Ang. byggnads-
arbeten vid
Hernösands
hospital.
(Forts.)*

Huruvida det omnämnda förhållandet med afseende på fotogenlamporna är så beaktansvärdt, vill jag lemna derhän. Det torde kunna undvikas, derest dessa anbringas på tillräckligt säkra ställen.

Jag tror sålunda, att man bör kunna vänta med detta dyrbara experiment i fråga om anordningarna för belysning och eldning, till dess vi också behöfva göra en tillbyggnad till ifrågasvarande hospital. Det har visat sig på sista tiden vara mycket svårt att få in patienter på hospital, emedan antalet af sinnessjuke är i hög grad tilltagande, hvilket ju i och för sig är en ledsam omständighet. Så har jag blifvit upplyst om, att vid anstalten för vård af sinnessjuke i Lund ansökningar ligga inne med begäran om intagning af icke mindre än 200 patienter, för hvilka icke finnes plats.

Då nu emellertid utskottet enhälligt yrkat afslag å Kongl. Maj:ts förslag, skall jag för min del äfven bedja att få instämma i detta yrkande.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! När det varit fråga om att bevilja anslag till hospitalsvården, har Andra Kam-maren i allmänhet icke stält sig afvisande till dem. Men väl kunna olika meningar ha gjort sig gällande rörande frågan, huru sådana anslag skulle komma de stackars menniskor till godo, som behöfva hospitalsvård. Men månne med afseende på denna punkt anslaget kommer dem till godo, som behöfva hospitalsvård? Jag tror det knappast.

I den kongl. propositionen begäras 288,000 kronor för reparationer vid Hernösands hospital. Granskar man nu närmare sättet för användningen af dessa 288,000 kronor, så finner man på sid. 270 i utskottets utlåtande, att deraf skulle användas till nya ekonomibyggnaden, byggnadsarbete kronor 108,000: —, nya ångpannehuset kronor 24,000: —, o. s. v. Jag skall icke fortsätta med att uppläsa dessa siffror. Men hvad som kommer den stora hospitalsbyggnaden till godo af alla dessa specificerade anslagsposter är endast följande: värmeledning i ekonomibyggnaden och stora

Ang. byggnads-
arbeten vid
Hernösands
hospital.
(Forts.)

hospitalet kronor 59,600: —, byggnadskostnad för värmeapparater-
nas apterande i stora hospitalet kronor 15,000: —, och elektrisk
belysning för hela anläggningen kronor 27,650: —. Nu frågar
jag: tro herrarne, att, om man beviljar detta anslag på 288,000
kronor, man dermed uppfyller — såsom en talare på stockholms-
bänken trodde — den fordran, att anslaget helt och hållet skulle
komma dessa stackars människor till godo? Nej. I den punkt,
der det gäller asylén å Restad, har föreslagits till uppförande af
en sådan ett anslag af 675,000 kronor; och der är det fråga om
att bereda verklig vård åt ganska många sinnessjuka. Likaså be-
gäres i den nästa punkten, att Riksdagen skall bevilja 463,500
kronor för utvidgning af Vexjö hospital; och här gäller det också
att öka antalet af de platser, som skulle komma desse sinnessjuka
till godo, i öfverensstämmelse med hvad Andra Kammaren så många
gångar uttalat sig för. Men om detta *här* föreslagna anslaget kan
man icke säga, att det skulle komma den egentliga sinnessjukvår-
den till godo.

Som statsrevisor besökte jag Hernösand 1898. Om man jem-
för den gamla hospitalsbyggnaden med den nya, sådan man tänkt
sig den, så kan den förra icke jämföras med den senare. Men det
är jag viss om, att många skulle vara glada, om de hade ett sådant
hospital som Hernösands att tillgå för att inhysa de sinnessjuka,
som nu måste vistas här och der på landet.

Jag tror icke, att man bör afslå en sådan begäran som den
att erhålla anslag för värmeapparaternas apterande i stora hospi-
talet. Men då man nu anslår så mycket penningar för att bereda
flera platser åt de sinnessjuka, så bör man härför afvakta några
år, i synnerhet som de medel, som här begärts för Hernösands
hospital, helt och hållet skulle komma byggnaderna till del utan
att förbättra sjelfva vården.

Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Herr Öhngren: Den föregående ärade talaren har häntydt
på de oerhörda kostnader, som återfinnas i kostnadsberäkningen.
Men han har dervid förbisett eller åtminstone icke omnämnt, att
den ekonomibyggnad, som i förslaget blifvit ifrågasatt att upp-
föras, jemväl skulle komma att blifva till gagn för den tillbyggnad,
som både han och hans meningsfränder framhållit såsom ett önske-
mål för framtiden. På liknande sätt förhåller det sig med den
elektriska belysningen och värmeledningen; komme de till stånd,
så skulle för en sådan blifvande byggnad åtminstone de första
anordningarna härmed vara undanstökade. Att en ekonomibyggnad
är behöflig framgår bland annat af ett par rader i statsverks-
propositionen, der det heter: »Köket, beläget i jordvåningen, vore
mörkt och dystert, lågt i taket, med endast 0,80 meter höga fön-
ster, kallt, dragigt och fuktigt, så att kökspersonalen om vintern
måste vara iklädd vinteröfverplagg, hvarjemte vid låg temperatur

en intensiv kondensation af vattenånga från grytorna egde rum, hvilket gjorde, att man ej kunde se en meter framför sig och att 'massor af is', bildades i närheten af ingångarne» o. s. v. Det är tydligt, att en ekonomibyggnad är af behovet påkallad. Men denna ekonomibyggnad komme äfven, som sagdt, att blifva till gagn för denna så godt som utlofvade utvidgningen i framtiden. Detta belopp 288,000 kronor låter mycket. Men det är behöfligt och nödvändigt, och det är ekonomi i, att det blir användt på sätt, som Kongl. Maj:t föreslagit.

*Ang. byggnad
arbeten vid
Hernösands
hospital.
(Forts.)*

Herr Månsson: Herr talman, mina herrar! Det är alldeles tydligt, att, då det här är fråga om anslag till Hernösands hospital, särskildt Norrlandsrepresentanter skola hafva starka sympatier för denna fråga.

I egenskap af statsrevisor besökte jag år 1889 åtskilliga hospital i riket, bland dem också det i Hernösand. Hospitalsvården här — det ber jag att få säga — var synnerligen god och öfverlägsen den i åtskilliga andra städer och särskildt öfverlägsen den vid hospitalet på Hisingen, hvarest dock förhållandena i detta afseende nu blifvit ändrade till det bättre.

Här är nu fråga om att vid Hernösands hospital införa värmeledning och elektrisk belysning m. m. Men jag tror icke, mina herrar, att det är rådligt att slå in på den bogen och införa dessa förändringar, då vi ega så många patienter, uppgående till ett antal af omkring 950, för hvilka vi icke kunna bereda plats och för hvilka icke heller genom detta stora föreslagna anslag på 288,000 kronor skulle beredas ens en enda plats. Det synes mig vara bättre att skaffa plats för dessa patienter, äfven om de skulle dervid få sakna elektriskt ljus och värmeledning, hvilket nog också är deras anhörigas tanke. Är det så, att grytorna blifva för små och otillräckliga, när länspariljongen tages med o. s. v., så må man söka att få till stånd en öfverenskommelse med länet, så att grytorna blifva tillräckliga, eller söka att få saken ordnad på annat sätt. Men att bevilja ett så stort belopp, som nu ifrågasatts, för inledande af elektriskt ljus och värmeledning, då det icke blifvit visadt, att man har vattenfall att tillgå som drifkraft, utan måste använda ångpannor och dylikt, det är icke att gå den rätta vägen.

Införes en dylik modernisering vid Hernösands hospital, så måste den komma att införas äfven på andra platser. Och hvilka summor skulle icke då komma att åtgå, innan vi kunde taga emot alla sinnessjuka i vårt land? Rörande Vexjö hospital deremot afser det kongl. förslaget att bereda nya platser för hundra patienter. Det är något helt annat; det är idé i detta och något, som man kan vara med om. Men det föreslagna anslaget till Hernösands hospital synes mig icke vara så af nöden, då man ju dermed, som sagdt, icke skulle vinna en enda ny plats.

Ang. byggnads-
arbeten vid
Hernösands
hospital.
(Forts.)

Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till statsutskottets hemställan, som jag tror har stora skäl för sig.

Herr Byström: Herr talman! Endast ett par ord! Att döma af den siste ärade talarens framställning, synes det vara till den grad illa stäldt med vårt hospitalsväsen, att man verkligen kan bli illa till mods. Ty är Hernösands hospital, såsom den siste ärade talaren tycktes vilja framhålla, en riktig mönsterinrättning i jmförelse med flera andra hospital i riket, hurudant skall då tillståndet vid dessa senare vara? Läser man emellertid Kongl. Maj:ts framställning i propositionen i ärendet jemte öfriga hithörande utlåtanden, så skall man enligt min uppfattning komma till den öfvertygelsen, att tillståndet icke måtte vara det bästa, utan tvärtom så, att det tarfvar skyndsamma åtgärder till förbättring. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Månsson: Herr talman! Jag vill endast med anledning af den siste talarens yttrande säga: resen ned, mina herrar, till Malmö eller resen ned till Vexjö och studeren förhållandena vid hospitalen der, och det skall nog visa sig, att jag haft fog för mina påståenden.

Låtom oss nu i stället gå den vägen att först bereda platser för de sinnessjuke, och vi skola icke vara njugga, då vi se, att vi kunna göra någon verklig nytta med penningarne. Moderniseringen af byggnaderna må sedan komma i andra rummet.

Herr Öberg: Herr talman! Jag skall icke yttra många ord, utan endast i likhet med andra talare före mig anhålla om bifall till det i Kongl. Maj:ts proposition föreslagna anslagsbeloppet till Hernösands hospital. Otvifvelaktigt äro förhållandena vid Hernösands hospital sådana, att de så snart som möjligt böra afhjelpas på det sätt, som Kongl. Maj:t föreslagit. Icke kan man väl rätteligen försvara fördröjandet af denna frågas afgörande genom att hänvisa på andra platser, der förhållandena äro sämre, än som de tyckas vara vid Hernösand. Tvärtom synes det mig vara nödvändigt, att man redan nu börjar vidtaga åtgärder, som äro egnade att afhjelpa dessa anmärkta missförhållanden. Och då det ifrågasatta anslagsbeloppet är synnerligen behjertansvärdt och framkalladt af ett länge känt behof, så kan jag som länsrepresentant naturligtvis icke underlåta att till den kraft och verkan det hafva kan anhålla, att kammaren måtte bevilja detta belopp. Nog har väl Andra Kammaren skänkt sitt bifall till anslagsbelopp, mindre trängande än detta.

Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr talmannen gaf proposition på de derunder gjorda yrkandena, dels bifall till

utskottets hemställan och dels afslag derå och bifall i stället till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och fann herr talmannen sistnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl och företogs jemväl efter följande nu anslagna, af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren med afslag å statsutskottets hemställan i tjuguantra punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 7 bifaller Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen, i vanlig ordning företagen, utföll med 79 ja, men 118 nej; och hade utskottets hemställan alltså bifallits af kammaren.

Punkten 23.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för utvidgning af Vexjö hospital på extra stat för år 1903 anvisa ett belopp af 463,500 kronor.

Ang. utvidgning af Vexjö hospital.

Utskottet hemställde, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen, för utvidgning af Vexjö hospital, på extra stat för år 1903 anvisade ett belopp af 375,000 kronor.

Sedan utskottets berörda hemställan blifvit uppläst, anförde:

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna: Äfven vid denna punkt måste jag ett ögonblick upptaga kammarens tid. Här är ju ett sådant fall, som en talare nämnde vid förra punkten, nemligen en fråga om att öka antalet platser för de sinessjuka. Det är fråga om att bereda 100 platser åt kriminalpatienter. Utskottet har också i hufvudsak tillstyrkt förslaget, men emellertid ansett, att byggnaden är allt för dyr, och därför, utan att angifva huru det skall ske, föreslagit en nedsättning med ungefär 90,000 kronor.

Ang. utvidg-
ning af Vezio
hospital.
(Forts.)

Jag medgifver gerna, att byggnaden är dyr, men det synes mig vara svårt att komma till, att den är *för* dyr. Jag ber kammaren besinna, att här är fråga om en inrättning, afsedd att mottaga uteslutande kriminalpatienter. Den skall således mottaga de allra farligaste och mest svårskötta af alla hospitalspatienter, oberoende af sjukdomsformerna. Detta gör, att här kräfvat alldeles särskilda anordningar, och att man därför icke kan jemföra en sådan anstalt som den här ifrågasatta med förhållandena vid andra hospital och asyler. De sakkunniga personer, erfarna hospitalsläkare, som gjort upp planen, hafva också framställt kraf, som fördyra byggnaden, nemligen först att hospitalet måste delas upp på fem afdelningar, vidare behovet af särskilda isoleringsceller med afseende på de sjukas beskaffenhet och af en mycket fullständig afskilning mellan de olika afdelningarna samt behovet af större bevakning der än vid andra anstalter. Man räknar, efter hvad medicinalstyrelsen upplyst mig, vanligen en vårdare på 8 sinnessjuka eller ibland en på 6; här skulle det bli en på 4. Det är alla dessa omständigheter, som gjort förslaget dyrt.

Nu säger utskottet, att det kan blifva billigare på det sättet, att byggnaden uppföres i större höjd och dess utsträckning i stället minskas. Man synes vilja hafva ett trevåningshus. Men något sådant har också, om kammarens ledamöter behaga se på planen, ingått i medicinalstyrelsens förslag. Midtelpartiet, som är afsedt för tjenstemän, betjening och ekonomipersonal, skall blifva en trevåningsbyggnad. Så är det tvåvåningsbyggnader, afsedda för sådana afdelningar, som omfatta mera lugna patienter. Endast två afdelningar, nemligen observationsafdelningen, hvilken behöfver fullständig stillhet, och afdelningen D för opålitliga, våldsamma och farliga sjuka, som också böra afstängas från andra sjuka, så att icke bullret, ropet och skriken från dem störa de andra — dessa båda afdelningar placeras i envåningsbyggnader. Afven om man nu skulle sammanföra de båda senare afdelningarna i en tvåvåningskomplex, skulle detta, enligt hvad medicinalstyrelsens arkitekt meddelat mig, endast medföra en obetydlig nedsättning i kostnaden; och det afstyrkes emellertid såsom olämpligt från sjukvårdssynpunkt. Att åter, såsom här föreslagits, placera patienterna i ett trevåningshus afstyrkes på det allra bestämdaste såsom vådligt och olämpligt. Ty, säga de sakkunnige, patienterna kunna icke sitta inne hela dagen, utan de måste ut, och då är det farligt och olämpligt att föra dem trappa upp och trappa ned. Det går icke för sig, säger medicinalstyrelsen.

Då jag frågat medicinalstyrelsen: går det icke an att nedbringa kostnaden, har jag fått det svaret, att det låter sig icke göra med bibehållande af ändamålsenligheten. Är det då skäl att vidtaga en nedsättning, hvarigenom man riskerar att icke på ett tillfredsställande sätt få denna viktiga fråga löst? Att saken är viktig, har Riksdagen sjelf erkänt genom att begära en utredning

angående möjligheten att bereda plats åt kriminalpatienter. Då vi nu, enligt mitt förmenande, genom att bifalla den kongl. propositionen skulle taga ett kraftigt steg för att få denna fråga löst, hemställer jag, att Kongl. Maj:ts förslag i denna del måtte oförändradt bifallas.

Ang. utvidgning af Vexjö hospital.
(Forts.)

Herr Wallis: Äfven jag anser mig vara tvungen att lägga ett godt ord för Kongl. Maj:ts förslag.

Det är ett gammalt önskningsmål, som vi försöka att realisera genom att bygga en anstalt för kriminaldårar vid Vexjö hospital. Det är ett stort och vackert mål, som vi på detta sätt försöka realisera. Om vi nu försöka det, så böra vi göra det på bästa sätt, så att det verkligen kan uppfylla sitt ändamål. Och hvad är då dess ändamål? Jo, dess ändamål är, att hädanefter i Sverige kriminaldårar icke, såsom hittills i flertalet fall varit händelsen, blifva behandlade såsom fångar, utan såsom sjuka menniskor, och att de af dem, som genom lämplig behandling kunna återvinna helsen, måtte få tillfälle att så behandlas.

Statsutskottet är fullt ense med Kongl. Maj:t om, att det är ett stort mål, som vi försöka att realisera, men det har synts statsutskottet, att man skulle kunna realisera detta mål för en billigare penning. Det är det jag vågar betvifla; och jag stödjer mig dervid på den förberedande utredning af frågan, hvilken af en komité, bestående af de utan tvifvel för närvarande sakkunnigaste männen i Sverige i denna speciella fackfråga, blifvit aflemnad till Kongl. Maj:t. Denna komité bestod af generaldirektören K. Linroth, öfverläkaren vid Vexjö hospital E. V. Lindell, arkitekten för hospitalen A. Kumlien, öfverläkaren vid Kristinehamns hospital A. W. Envall, docenten B. E. Gadelius och medicinalrådet J. G. Schultheis. Ni se, mina herrar, att här sannerligen är en samling af sakkunnige, af auktoriteter, hvilkas råd är värdt att taga vara på.

Det har redan anmärkts från statsrådsbanken, att realiter blir detta hospital dyrt. Det skulle kosta 3,900 kronor för hvarje säng; och det är ett faktum, att åtskilliga hospital kunna byggas och hafva byggts billigare än så. Det är också, såsom påvisats i den kongl. propositionen, ett faktum, att flerstädes måste byggas dyrare än här. Detta beror på, att det finnes högst olika former af dessa själssjukdomar. I de aflupna fallen, der sjukdomen varat länge, der äro patienterna slöa och stilla; de behöfva icke mycken omvårdnad. I de färska fallen och i de fall, der patienterna äro våldsamma, behöfves mycken tillsyn, och lokalerna måste ordnas så, att de blifva mycket dyra.

För att lemna ett bevis härpå vill jag nämna, att man beräknat, att det för det förra slaget af patienter behöfves i medeltal icke mera än 5 qvadratmeter i rumsyta, men för det senare en rumsyta af 10 qvadratmeter, således dubbelt så stor. Nu är

Ang. utvidg-
ning af Ve.cio
hospital.
(Forts.)

det uppenbart, att dessa kriminaldårar i stort sedt höra till dem, som behöfva mesta tillsynen, och för hvilka erfordras de bästa och dyraste byggnader. Uti förevarande fall skulle man aptera en byggnad för ungefär halfva antalet af manliga kriminaldårar, hvilka behöfva erhålla ordentlig omvårdnad, hvilken byggnad är afsedd för 100 dylika. Af dessa är det icke alla, som tillhöra samma kategori; bland dem uppträda icke samma sjukdomsformer, utan bland dem förekomma s. k. aflupna fall, för hvilka vården ställer sig mindre dyr. Men det finnes äfven en annan kategori, för hvilken fordras en dyrare tillsyn och för hvilken byggnaderna måste för stora kostnader särskildt inredas, och till denna senare kategori höra de många ytterst våldsamma, för både sjukhus och bevakning mycket farliga patienterna.

Det har därför ansetts nödvändigt att bygga detta sjukhus i fem afdelningar, af hvilka den ena afdelningen, afsedd för redan aflupna fall, kan byggas relativt billigt i tre våningar, för mellansorten af fall i två våningar, hvaremot det i enlighet med de sakkunniges utlåtande ansetts nödvändigt att för två slag af patienter uppföra två envåningsflyglar, hvarigenom dessa patienter komme att så mycket som möjligt isoleras från alla öfriga. Herrarne kunna ju lätt inse, att de ytterst våldsamma och farliga patienterna böra isoleras, därför att de genom sitt bullersamma och våldsamma uppträdande i så hög grad störa alla öfriga i anstalten upptagna patienter samt försvåra deras vård.

Men det finnes äfven en annan kategori af patienter, för hvilka man enligt min tanke bör träffa alldeles särskilda anstalter, nemligen alla de nyintagna eller de s. k. färska fallen, angående hvilka man kan hafva de mest grundade förhoppningar, att en rationel omvårdnad skall sätta läkaren i stånd att få ett ganska stort antal återstält till helse. Dessa behöfva isoleras från omgifningen, ty erfarenheten har visat, att det är af den allra största vikt, att de få vara i ro och stillhet, ostörda af de öfriga själssjuka.

Jag har noga studerat detta, af sakkunnige uppgjorda förslag, och jag måste erkänna, att jag funnit detsamma i hög grad tillfredsställande och af sådan beskaffenhet, att, endast om man antager detta förslag, man skall vinna hvad man vill, nemligen att dessa stackars människor icke såsom hittills skola vara fångar, utan verkligen blifva betraktade såsom sjuka, så att de genom en omsorgsfull vård hafva utsigt att blifva friska.

Utskottet, som nu velat vara sparsamt — och i detta afseende vill jag betyga det min tacksamhet, då äfven jag städse har en sådan synpunkt i sigte — har tänkt sig, att man skulle kunna spara, derigenom att man icke följde de planer för byggnadernas uppförande, för hvilka jag nu redogjort, utan att man förlade alla afdelningarna i ett trevåningshus, hvarigenom en betydlig besparing skulle vinnas, då man på detta sätt sparade in både på grund och tak.

Äfven de sex sakkunnige, som haft denna fråga till utredning, hafva sökt att åstadkomma en besparing på ungefär enahanda sätt och för den skull anmodat arkitekten att undersöka, huru stor besparing, som skulle kunna vinnas genom att uti en byggnad förlägga de två envåningsbyggnader, om hvilka jag förut talat. Den besparing, som derigenom skulle åstadkommas, uppginge till 15,000 kronor, men icke ett enda ögonblick hafva de reflekterat på en sådan anordning, och detta af mycket lätt insedda skäl. Det är nemligen alldeles uppenbart, att den utsigt, man kunde hafva att genom en omsorgsfull vård få de färska fallen återvunna till helsan, skulle helt och hållet gäckas genom en sådan anordning att tillsammans med dem inhysa äfven dessa våldsamma och för omgifningens ro ytterst farliga kriminaldårarne. De hafva således icke vågat tillstyrka en sådan åtgärd, och ännu mindre är det tänkbart, att de skulle tillstyrka byggandet af ett sjukhus, icke efter moderna principer, utan såsom en trevåningskasern, uti hvilken skulle samlas alla olika former af själsjukdomar, för hvilka olika behandling erfordras. Hvad utskottet således af mycket vackra sparsamhetsskäl förordat, synes mig icke böra vinna kammarens bifall, utan det synes mig, som om vi, då vi nu för första gången försöka realisera detta gamla önskemål, borde göra det på ett allvarligt sätt och således följa de anvisningar och uttalanden, som lemnats af de sakkunnige, hvilka nog förstå dessa frågor långt bättre än herrar ledamöter både i denna kammare och i medkammaren.

Genom att icke afpruta dessa 90,000 kronor sätten I de svenska själsläkarne, de s. k. psykiatrici, i tillfälle att kunna använda nutidens erfarenheter till dessa människors bättnad. I skolen komma i håg, att dessa kriminaldårar äro sjuka människor och icke brottslingar, och vi hafva skyldighet att, när vi nu vilja realisera detta stora önskemål, tillse, att det göres på bästa sätt. Jag vill därför lägga eder på hjertat, att I icke bören göra denna afprutning, utan bifalla Kongl. Maj:ts framställning. Andra Kammaren har mångfaldiga gånger visat sig i sådana humanitära frågor som denna hafva gått i spetsen för medkammaren. Det skulle glädja mig och utan tvifvel alla dem, som lifligt nitälska för den svenska läkarekonstens framsteg, om Andra Kammaren i detta fall ville lyssna till Kongl. Maj:t och de sakkunnige.

Med herr Wallis förenade sig herrar *A. Hedin* i Stockholm, *Sundberg*, *Vahlquist* och *Hammarström*.

Herr Landelius: Icke heller jag har kunnat blifva öfvertygad af de skäl, utskottet anført för nedsättning af ifrågavarande anslag från 392,049 kronor 25 öre till 300,000 kronor.

Utskottet säger, att betydlig besparing torde kunna vinnas derigenom, att byggnaden uppföres i större höjd och dess utsträck-

Anf. utvidg-
ning af Vezio
hospital.
(Forts.)

Ang. utvidg-
ning af Vexjö
hospital.
(Forts.)

ning i stället minskas, hvarför utskottet anser sig böra hemställa, att anslaget måtte så bestämmas, att för den ifrågavarande byggnaden blifve tillgängligt ett belopp af omkring 300,000 kronor.

Det har redan af de föregående talarne blifvit framhållet, att de sakkunnige, som haft denna fråga till utredning, framlagt en plan, enligt hvilken ifrågavarande anstalt skulle byggas i paviljongsystem, således icke, såsom förut varit vanligt, i några större byggnader, utan i flera mindre.

Det är ej endast de sakkunnige, hvilka haft denna sak om hand, som hysa denna åsigt, utan inom Europas alla civiliserade länder hysa psykiatrici samma åsigt i detta afseende, nemligen att kriminalpatienter vid hospitalen ej böra föras tillsammans i större mängder i stora byggnader, utan böra fördelas i smärre sådana. Om vi nu, då det är fråga om nybyggnader, skulle handla emot hvad som allmänt anses vara klokt och förståndigt, skulle ju utländingar vid eventuella besök, och andra, som ega insigter på detta område, med rätta finna det märkvärdigt. Att det blir dyrare än vanliga hospitalsbyggnader är nu faktiskt; men fullgiltiga skäl hafva framhållits hvarför det måste blifva så. Först och främst gäller det byggnadssättet, d. v. s. att man icke kan bygga *ett* hus, hvilket allmänt anses förkastligt, utan måste göra flera smärre byggnader. Vidare är det den omständigheten, att isolerings- och upptagningsanstalterna, som å hospital bruka upptaga 25 procent af utrymmet, i detta fall måste upptaga ända till 59 å 60 procent. Och det är just dessa anstalter, hvilkas inredning är den dyrbaraste. Slutligen tillkommer, att vårdarepersonalen måste vara dubbelt så stor som vid andra hospital, emedan det är de farligaste sjuksjuke det här är fråga om att vårda. Nu hafva ju statsrevisorerna gjort bland annat den anmärkningen vid Upsala hospital, att det icke går an att låta vårdarne bo i så små rum, som der är fallet; och det är verkligen så, att om man skall få dugliga vårdare och få dem att stanna qvar, måste man se till, att deras bostäder äro sådana, att de der kunna finna någon trefnad.

Således fordras för vaktpersonalen vid denna anstalt både större och förhållandevis flera rum, än eljest är vanligt å hospitalen, och detta bidrager också väsentligen att höja anläggningskostnaden.

I den redogörelse, som öfverstyrelsen för rikets hospital år 1899 afgifvit, lemnas den uppgiften, att det finnes i vårt land 850 stycken sinnessjuke, för hvilkas intagande å hospital anmälningar hafva insändts, men hvilka sjuke på grund af bristande utrymme icke ha kunnat intagas. Om nu detta hospital bygges, kommer att dit föras från de andra hospitalen ett hundratal af de svåraste och besvärligaste patienterna, och det blir således å dessa andra hospital rum för ytterligare 100 stycken sinnessjuke, hvilket ju utgör ett välbehöfligt afdrag från de 850, som ännu icke kunna få vård å hospital. Det finnes väl knappt en enda kommun i vårt

land, som icke haft kännningar af de besvärligheter, som göra sig gällande, då en sinnessjuk patient, som icke kunnat mottagas å hospital, måste vårdas i hemmet. Det var nog i känslan häraf, som Andra Kammaren för sin del år 1900 beslöt aflåta en skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning angående hela antalet sinnessjuke i vårt land och huru många af dem, som kunde vara i behof af vård, och sedan till Riksdagen framkomma med det förslag, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

Denna undersökning har nu framskridit så långt — enligt meddelande, som jag fått derom — att två tredjedelar af landtbefolkningen undersökts och två femtedelar af städernas invånaretal. Om det nu finnes förhållandevis lika många sinnessjuke bland den ännu ej undersökta delen af befolkningen som bland den redan undersökta, så är det för närvarande i vårt land 4,500 sinnessjuke, som behöfva vård å hospital, men som icke kunna få det. Dertill komma 3,000 idioter, som äro i behof af vård å anstalt, men likaledes äro utestängda derifrån.

Allt, som kan göras för att minska denna nöd, som man kallat detta missförhållande, böra vi göra, och därför anser jag, att vi nu icke skola vägra lemna den relativt ringa summa, som det här är fråga om, utan fullt anslå de medel, som begärts. Min tro är nemligen, att den nu ifrågasatta anstalten icke kan byggas, åtminstone ej så, att den motsvarar det dermed afsedda ändamålet, om ej hela det anslag beviljas, som af Kongl. Maj:t äskats därför.

Jag ber därför att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Månsson: Herr grefve och talman! Det är ju alldeles tydligt, att läkarne här måste uppträda, som de gjort, och söka få igenom ett bifall till den kongl. propositionen i denna fråga. Såsom vi veta, uppställa läkarne numera för sin del stora anspråk angående nu ifrågavarande byggnader. Detta är ju godt och väl, men jag undrar dock, om de icke gå allt för långt, när de ställa sina anspråk så högt. De fordra t. ex., att luften i rummen skall ombytas så godt som hvarje timme, och mera dylikt. Detta kräfver emellertid dyrbara anordningar, och min tro är, att om läkarnes anspråk skola tillgodoses, så kommer denna byggnad att blifva ofantligt dyr i längden.

I och med uppförandet af denna byggnad taga vi ett första steg på detta område, ty denna byggnad är den första i sitt slag, der nyare tidens fordringar blifva tillgodosedda. Det gäller likväl, om vi skola godkänna alla dessa stora fordringar, huruvida det icke finnes någon möjlighet till inskränkningar här vid lag. Dertill kommer, att kostnaden per patient skulle vid detta hospital uppgå till 3,920 kronor, hvilket är en ovanligt hög siffra. Vidare måste vi taga hänsyn till, att här icke äro medräknade utgifter för uppförande af läkarebostad och bostad för sysslomannen; således ställa sig förhållandena i detta fall något annorlunda. Jag tror, att det

Ang. utvidgning af Vexjö hospital.
(Forts.)

Ang. utvidg-
ning af Vexjö
hospital.
(Forts.)

vore väl, om man här vid lag ville gå litet mera hushållsaktigt till väga och icke bestämdt fasthålla vid att bygga dessa envånings- och tvåvåningshus, utan gå den andra vägen och bygga ett enda stort hus. Man kan alltså vidtaga besparingar i fråga om denna byggnad, åtminstone har det syntts oss inom utskottet så, och på grund af de upplysningar, vi der erhållit, tror jag, att vi stå på en fast utgångspunkt här vid lag.

Då jag således tror, att det i detta fall ligger synnerlig vikt på, att vi spara och hushålla och icke låta läkarne råda allt för mycket, skall jag tillåta mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Pantzarhielm*.

Herr Björck: Herr talman, mina herrar! Herr Ivar Månsson yttrade, när det var fråga om anslag till Hernösands hospital, att vi om en stund skulle komma till frågan om hospitalsbyggnad i Vexjö, och att vi der skulle lägga ned våra penningar i stället för på Hernösands hospital, emedan vi i Vexjö kunde få ett betydligt större antal platser. Ja, nu äro vi der, och nu säger herr Ivar Månsson, att vi måste spara och spara. Äfven jag vill spara med statens medel, men jag tror dock för min del, att det är en dålig sparsamhet, om vi bygga otillräckliga, otidsenliga och otjenliga hospital för dessa kriminaldårar. Ett par år efteråt kommer man nog och säger, att detta hospital icke duger för sitt ändamål, och då kunna vi icke annat än svara: »Ja, det sade vi ju redan när byggnaden skulle uppföras, men Ni ville då icke höra på oss.» Kan det vara ekonomiskt att, då man bygger nytt, bygga så, att man om en tid måste ändra det gamla? Det blir ju då samma historia, som vi nyss talade om, när Hernösands hospital var före här. Der är det ju gamla hus, som vi med stor kostnad måste bygga om.

Hvad beträffar anmärkningen, att man här icke skulle bygga bostäder för läkaren och sysslomannen, kan jag för min del icke finna annat, än att det måste betraktas som en vinst, att de ha bostäder förut.

Jag tror, att det vore ett mycket stort framsteg, om vi finge en särskild vårdanstalt för kriminalpatienterna. Dessa ha alltid utgjort ett kors för hospitalsläkarne och vårdarne. Man har varit tvungen att inhysa dem på platser, der eljest andra patienter kunde ha fått vistas. Nu skulle vi kunna höja den procentsiffra, som utvisar, huru många sinnessjuka vårdas vid hospital, och dermed vore en stor sak vunnen.

Jag tror således, att det ur ren sparsamhetssynpunkt är bäst, om vi nu uppföra denna anstalt så, att den fullt svarar mot sitt ändamål och räcker till.

Det har här förut anmärkts, att om vi bygga detta hospital i form af en enda stor byggnad med flera våningar, skulle vi

derigenom kunna inbespara en summa af 15,000 kronor. Men verkligt sakkunniga personer, med hvilka jag talat, hafva enhälligt sagt, att man i så fall icke bygger ett verkligt hospital för kriminalpatienter.

Ang. utvidgning af Vasa hospital.
(Forts.)

Vi måste äfven tänka på vaktarne, som skola vårda dessa patienter. Deras lif sväfvat i en daglig fara, ty sådana patienter, som det här är fråga om, äro lika farliga som vilda djur; de måste ju behandlas som människor, men äro ofta lömska och hämndgiriga och måste därför noga öfvervakas. Men i tränga och små lokaler är en dylik öfvervakning icke lätt att utföra. Och skall man bygga hus i höjden och föra dessa patienter trappor upp och trappor ned, kan faran blifva betydligt större för deras vårdare och för medpatienter. Få vi en fullt lämplig anstalt för kriminaldårar, så att alla sådana der kunna mottagas och erhålla tjenlig vård, så kunna ock de vanliga hospitalen bättre motsvara de kraf, som på dem ställas, när de blifva befriade från dessa svårskötta och störande patienter, som upptaga många platser för vanliga sinnessjuke.

Jag tror således, att Riksdagen handlar mycket klokt, om den bifaller Kongl. Maj:ts förevarande proposition, till hvilken jag därför yrkar bifall.

Herr Larsson i Mörtlösa: Den föregående ärade talaren talade oupphörligt om sparsamhet, men så vidt jag kunde finna, visade han icke någon sparsamhet, när han framställde sitt yrkande.

För ett par år sedan uppfördes i Göteborg en tillbyggnad till hospitalet derstädes, och uppgick kostnaden härför till 64,865 kronor, och denna tillbyggnad var afsedd för 55 patienter; således belöpte sig der kostnaden för hvarje sjukplats till 1,179 kronor. Här är fråga om att bereda 100 patienter plats, och kostnaden för hospitalet beräknas till 300,000 kronor, således för hvarje patient 3,000 kronor. Det är klart, att dessa kriminaldårar fordra en särskild vård och en särskildt solidt uppförd anstalt, men jag anser likväl, att kostnaderna här i jämförelse med kostnaderna för den nyss omnämnda anläggningen i Göteborg äro fullt tillräckliga. Då jag anser, att man bör spara, om sådant är möjligt, ber jag att för min del få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr vice talmannen Swartling: Herr talman, mina herrar! Min högt ärade vän på skånebänken, som för en stund sedan hade ordet, sade ungefär det, att det är helt naturligt, att våra läkare uppträda och söka få det allra bästa här. Äfven jag finner detta vara helt naturligt; men jag finner det också naturligt, att dessa herrar icke göra det för sin egen skull, utan för det allmänna bästa, i det klara medvetandet, att ju bättre man kan få det ordnad för vården af dessa sjuka, desto större förhoppningar kan man vara berättigad att hysa derom, att de, så vidt någon möjlighet därför finnes, skola kunna återvinna sin helsa.

Ang. utvidg-
ning af Vexjö
hospital.
(Forts.)

Herr Ivar Månsson framhöll äfven, liksom den senaste ärade talaren, huru dyr denna anstalt skulle komma att ställa sig i förhållande till patientantalet, i det att omkostnaderna för hvarje patient skulle ställa sig så höga som — enligt hvad man beräknat — omkring 3,920 kronor eller, om reservplatserna inberäknas, 3,660 kronor. Ja, det är onekligen mycket. Men man bör jemföra dessa siffror med motsvarande siffror för hospitalen i Lund och Upsala, hvilka båda hospital påbörjades på 1870-talet. Enligt den kongl. propositionen äro dessa siffror resp. 5,714 och 4,645 kronor för hvarje sjukplats. Således vida mer, än hvad här är beräknadt. Vid sidsygeanstalten i Middelfart uppgår kostnaden för hvarje sjukplats till 4,800 kronor, och i Tyskland — säges det i den kongl. propositionen — har den ifrågavarande kostnaden under de senare åren ej sällan uppgått till 7,000 mark eller mera. Det är ju beklagligt, att så stora summor måste offras för dylika ändamål, men då man är nödd och tvungen att göra det, måste man finna sig i det.

Min öfvertygelse är, att när man skall skaffa sig något, bör man söka skaffa sig det allra bästa. Sparsamhet är en dygd, det är en allmän sanning; men det beror också på hur den utöfvas. Man har ju skäl att vara statsutskottet tacksam, för att det ser till, huru besparingar kunna göras. Men mig synes det vara nödvändigt, att statsutskottet då äfven angifver de grunder, på hvilka besparingar kunna ega rum. När nu utskottet blott och bart säger, att *det synes* utskottet, som om det skulle kunna göras en betydlig afprutning, här gående upp till nära 25 procent af det af Kongl. Maj:t begärda anslaget, så kan väl icke utskottet rimligen fordra, att kammaren skall fästa *sådant* afseende vid en dylik hemställan, som den skulle göra, derest utskottet lemnat några upplysningar som skäl för sitt förslag.

Gent emot hvad här blifvit sagdt, att man genom att uppföra byggnaderna i större höjd skulle kunna göra en besparing, har redan förut blifvit anfördt, att det skulle vara opraktiskt att bygga så ur synpunkten af de sjukas vårdande. En dylik åtgärd skulle för öfrigt endast medföra en besparing af 15,000 kronor, således långt ifrån dessa 92,000 eller — rättare sagdt — 88,000 kronor, hvarmed utskottet vill nedpruta anslaget. Det kan ju tyckas icke vara af så synnerlig vikt, om man bestämmer anslaget till 375,000 kronor eller, såsom Kongl. Maj:t föreslagit, till 463,500 kronor, ty hvilket af dessa anslag än beviljas, måste byggnaden uppföras. Men om det sedermera visar sig vara omöjligt att, i fall statsutskottets förslag antages, uppföra byggnaden för den af utskottet beräknade summan, måste Riksdagen bevilja ytterligare medel. Men nog förefaller det mig vara bäst, att man genast från början tager steget fullt ut, och i förhoppning, att kammaren ansluter sig dertill, ber jag att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr *Hedgren* instämde häruti.

Herr Wallis: Jag ber blott att få upprepa, hvad här förut blifvit sagdt om, att det kan tyckas, att 3,900 kronor för hvarje sjukplats vore en särdeles stor summa. Men om herrarne taga del af den kongl. propositionen, finna herrarne, att utgifterna för dessa sjukhus vexla i allra högsta grad, och det just beroende på det förhållande, som jag omnämnde, nemligen att de äro afsedda för så olika ändamål.

Ang. utvidgning af Väst hospital.
(Forts.)

Det sjukhus, som den ärade talaren på östgötabanken åberopade, är ett sådant, som belägges med redan aflupna fall, som helt naturligt äro långt mindre svårskötta än de färska fallen. De hospital, som måste uppbyggas för de färska fallen, ha visat sig vara betydligt dyrbarare än det af Kongl. Maj:t nu föreslagna hospitalet för kriminaldårar. För de förra kostar hvarje sjukplats en fyra à fem tusen kronor, således långt högre siffror än de här beräknade. Orsaken härtill är den, att på det nu föreslagna sjukhuset skulle upptagas till behandling icke allenast färska fall, utan äfven aflupna sådana, och derigenom kan kostnaden nedbringas.

Hufvudmålet med dylika anstalter, som här är fråga om, är naturligtvis att bereda de der intagna patienterna största möjlighet att kunna tillfriskna, så vidt nu detta är möjligt. Derför måste man antaga den högre kostnadsberäkning, som Kongl. Maj:t, stödd på sakkunnigas utredningar, här föreslagit.

Det är själfklart, att läkarne måste vara målsmän för en sådan åsigt som denna, det är deras ovilkorliga skyldighet som läkare.

Herr Sjö: Då jag inom utskottet biträdt det förslag, som nu föreligger till afgörande, har det varit af det skälet, att jag anser, att när utskottet uttalar sig för att dessa byggnader skola uppföras och föreslår ett anslag derför samt Riksdagen beslutar i enlighet dermed, så gifvetvis kommer äfven byggnaden till stånd, och sålunda i hufvudsak, på sätt Kongl. Maj:t i sin proposition föreslagit och läkarne här i afton förordat, vårdanstalten helt säkert att uppföras och anordnas på bästa och ändamålsenligaste sätt; men om nu ej anslaget räcker, blifver det nog besvärligt, men man får väl trösta sig med, att kommer dag, så kommer råd, och i så fall vet man nog af gammalt hvad som är att göra. För egen del tror jag, att anslaget är tillräckligt. Är nu så, att kammaren vill bifalla den kongl. propositionen så gerna för mig; jag skall för min del för närvarande ej göra något yrkande.

Herr Pehrson i Törneryd: Blott några få ord. — Det förefaller mig högst egendomligt, att man kan, såsom vi fått höra under diskussionen här i afton, stå upp och på det allra bestämdaste och högtidligaste förklara, att man vill vara med om nödig sparsamhet, men ändå ögonblicket derpå förorda och tillstyrka den allra högsta summa, som här kan komma i fråga. Det förefaller mig också egendomligt, att man vill motivera sina påståenden med det,

Ang. utvid-
ning af Vexjö
hospital.
(Forts.)

att utskottet här skulle hafva föreslagit en åtgärd, som skulle leda derhän, att antalet platser för de sinnessjuke skulle blifva mindre, än hvad man afsett. Kammaren torde beakta, att med den besparing, som statsutskottet här föreslagit, har man icke gjort någon inskränkning i antalet platser, men väl velat försöka ordna saken så, att man genom ett något annorlunda byggnadssätt skulle kunna vinna det afsedda ändamålet för en något mindre summa, än Kongl. Maj:t föreslagit. Det är icke så, som herr vice talmannen sade, att utskottet blott säger, att det har synts utskottet så och så, utan utskottet har verkligen motiverat sin framställning och dervid bland annat påpekat, att i kostnaderna, hvilka synts utskottet väl högt tilltagna, icke ingå utgifterna för uppförande af bostäder åt läkare och syssloman, och utskottet har äfven uttalat, att betydliga besparingar torde kunna vinnas derigenom, att byggnaden uppföres i större höjd och dess utsträckning minskas. Om man genom ett sådant tillvägagående kan åstadkomma en besparing och man dervid — såsom jag nyss sade — icke förorsakar, att antalet platser för de sinnessjuke minskas, och då man vidare icke heller kan påstå, att man genom den mindre summans beviljande åstadkommer någon rubbning i ett ändamålsenligt ordnande af denna sak, synes mig, att här skulle föreligga skäl för kammaren att spara, om den verkligen vill.

Herr Wallis: Ja, men det är just det, som vi, hvilka önska, att Kongl. Maj:ts förslag måtte antagas, och de sakkunnige, som förberedt frågan, hela tiden hafva sagt på det allra bestämdaste, nemligen att man nog genom byggnadens uppförande i höjden kan få plats för samma antal patienter, men endast med den påföljden, att man högst väsentligt försämrar utsigterna för de patienter, som så kunna, att åter blifva friska. Men ingen läkare kan på några vilkor vilja vara med på något dylikt. Min öfvertygelse är, att när frågan kommer att hänskjutas till medicinalstyrelsen, kommer denna att afstyrka ett sådant förfaringssätt.

Herr Andersson i Vestra Nöbbelöf: Herr talman! Det är nog ett mycket behjertansvärdt mål att söka åstadkomma vård för våra stackars sinnessjuke.

I fråga om Hernösands hospital eger emellertid ej samma förhållande rum som här. Der gälde det att använda på lämpligaste sätt gamla lokaler, medan här återigen är meningen att bygga ett nytt hus, der de sjukas vård kan ske efter alla nutidens fordringar. Men äfven på de hospital, som vi nu hafva, ha de sjuka åtnjutit en ordentlig vård.

Här har nu af en läkare och äfven af andra beklagats det olyckliga förhållandet, att många tusentals sinnessjuke icke kunna få vård å hospital, utan måste vårdas annorstädes, ibland på ett sätt, som är omenskligt. Men, mina herrar, använd då dessa 90,000

kronor, som här kunna sparas in, till att efter förslag af Kongl. Maj:t bygga en vårdanstalt för dessa stackars sjuke, som nu vårdas i hemmen och ibland till och med gå omkring på gatorna. Först bör man således bygga för dessa, och sedan kan man ju uppföra en asyl bredvid, der de kriminella dårarne kunna vårdas. Icke förr, än alla de sinnessjuke, som nu icke kunna få plats å hospital, fått plats å dylika anstalter, böra vi börja idealisera.

Det är icke underligt, mina herrar, att hospitalen i Vexjö och Kristinehamn hafva blifvit så omhuldade. Öfverläkarne vid dessa hospital hafva nemligen suttit i komitén och antagligen dikterat dess beslut. Det är ju alldeles tydligt, att de dervid hafva sökt att för sina hospital få det dyrbaraste och bästa.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Björck: Man har förebrått mig, att, fastän jag är vän af sparsamhet, jag dock velat förordna den af Kongl. Maj:t föreslagna summan. Men jag tycker, att det ligger i sakens natur, att om man bygger hus, som icke uppfylla sitt ändamål och icke kunna anses blifva fullt färdiga, så att man sedermera måste återkomma och bygga om dem, detta blir mycket dyrare, än om man på en gång ordnar allt som erfordras. Herr Sjö förordade, att vi, om så behöfdes, sedermera skulle komma tillbaka. Men icke är det riktigt att följa en sådan princip, icke tycker Riksdagen i allmänhet om ett sådant förfaringssätt. Icke tror jag heller, att byggnaden komme att vinna derpå.

Man säger, att om man bygger ett hus, så skall man spara på utgifterna vid byggandet. Det är upplyst, att man i detta fall skulle spara in 15,000 kronor. Men det är stor skilnad mellan 15,000 kronor och 88,000 kronor. Den senare summan kan man icka spara in på att bygga ett enda högt hus. För öfrigt säga alla sakkunnige, att ett sådant hus vore alldeles otjenligt och icke kunde uppfylla sitt ändamål. Herr Wallis har betonat, att det är viktigast, att patienterna blifva friska, och det är jag naturligtvis med om också. Men der vid lag gör sig äfven en annan synpunkt gällande, nemligen den, att om man förlägger patienterna i för trånga hus, så blir faran för vaktpersonalens säkerhet och lif betydligt större, och det kan då blifva svårt att få vaktare, som vilja utsätta sig för dylik lifsfara. Får man deremot tjenliga byggnader, så blir faran mindre. Följden kunde i motsatt fall blifva ett oupphörligt ombyte af vaktare, så att man ständigt hade öfvade och mindre tjenliga sådana.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr talmannen gaf proposition dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag å berörda hemställan och bifall i stället till Kongl. Maj:ts

i ämnet gjorda framställning. Herr talmannen förklarade sig ansvaren hafva utfallit med öfvervägande ja för förstnämnda proposition; men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i tjugutredje punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å berörda hemställan bifallit Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Omröstningen utvisade 107 ja mot 86 nej; och hade alltså utskottets hemställan blifvit af kammaren bifallen.

Punkterna 24—26.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Slutligen blef den af utskottet under rubriken »*Dyrtidstillägg*» gjorda anmälan lagd till handlingarna.

§ 2.

Bankoutskottets härefter föredragna memorial n:o 5, angående beviljande af byggnadsanslag för riksbankens afdelningskontor i Upsala, blef af kammaren godkändt.

§ 3.

Ang. upphäfvande af pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd.

Till afgörande förelåg vidare lagutskottets utlåtande n:o 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående upphäfvande af pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 88, hade herr P. Olsson i Fläsbro föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af kongl. förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, att den deri stadgade sjelfskrifvenheten för kyrkoherden eller den hans embete förvaltade att i kyrkostämman och skolrådet

föra ordet måtte upphävas; dock med rätt för kyrkoherden ej mindre att kunna väljas till ordförande i kyrkostämman och skolrådet på sätt, som för öfriga församlingsmedlemmar kunde varda stadgadt, än äfven att vara sjelfskrifven ledamot af skolrådet.

Ang. upphävande af pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd.
(Forts.)

Utskottet hemstälde,

1:o att motionärens framställning, i hvad densamma afsåge ändring i 8 § af förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, icke måtte af Riksdagen bifallas; samt

2:o att det i förevarande motion framställda förslag om ändring af 23 § i samma förordning ej heller måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid *punkten 2* hade anmälts reservation af herrar *Zetterstrand* och *Lindhagen*, hvilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen i denna del.

Sedan *punkten 1* föredragits, yttrade motionären

Herr Olsson i Fläbro: Den motivering, på grund af hvilken lagutskottet afstyrkt bifall till min motion i den del, hvarom nu är fråga, skall jag be att delvis få godkänna. Den innefattar nemligen skäl, icke för afslag, utan för bifall. Utskottet upprepar nemligen, att presten onekligen är den, som *företrädesvis* bör innehafva ordförandeskapet vid kyrkostämman. Ja, det är just detta, som jag afsett med min motion. I alla de fall, der presten kan anses lämplig, bör han sitta som ordförande, och han kommer också med all säkerhet att göra det, om mitt förslag blifver lag. Men med en sådan motivering borde utskottet *icke* hafva kommit till den slutsatsen, att presten bör fortfarande vara den, som *uteslutande* sköter ordförandeskapet vid stämman. Till en sådan inkonsequens borde icke ett Riksdagens utskott göra sig skyldigt.

Vidare upprepar utskottet det vid en föregående riksdag gjorda uttalandet, att den lagstadgade sjelfskrifvenheten icke medfört några olägenheter. Det är ju ganska märkvärdigt, att utskottet, som dock räknar bland sina ledamöter män från vidt skilda delar af landet, icke har någon kännedom derom. Ett sådant påstående bevisar också, att utskottet icke tror på sannfärdigheten af de uppgifter, som lemnats af dem, hvilka motionerat i frågan. Annars borde väl utskottet hafva åtminstone i någon mån genom dessa motionärer kommit på andra tankar.

Då presten passar att fullgöra öfriga embetsuppdrag, så bör han äfven anses lämplig som ordförande i kyrkostämman, förmenar utskottet. Det kan dock hända, att han är lämplig till den ena befattningen, men icke till den andra. Jag känner en prest — ja, jag till och med nästan afgudar honom — hvilken är så in-

Ang. upphäfvande af pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd.
(Forts.)

tresserad för sitt andliga kall, att han betraktar allt sysslande med världsliga ting rent af som en börda. Som själasörjare står han högt hos mig och alla, som känna honom. Till kyrkostämman ordförande är han mindre lämplig. Jag känner en annan — och jag bör för resten känna honom mycket noga — hvilken sköter sina rent kyrkliga förrättningar någorlunda klanderfritt, men som, genom sitt sätt att leda kyrkostämmans förhandlingar och der drifva egen sak, åstadkommit det mest spända förhållande mellan sig och församlingen, till stor skada för bådadera. Jag känner äfven en tredje, hvilken genom sitt sätt att sköta sig på ifrågasvarande område bör vara bekant icke allenast för vederbörande domkapitel och Kongl, Maj:t, utan derjemte till och med för lagutskottet.

Vid dessa förhållanden synes det mig, som om lagutskottet icke borde hafva skrivit så, som utskottet här gjort. Det är sanneligen icke värdt för utskottet att försöka inbilla Riksdagen, att det är bra som det är.

Jag har velat säga detta, på det att ingen må tro, att jag godtager utskottets uppfattning i denna punkt. Då emellertid utskottet har varit enhälligt i sin afstyrkande hemställan, så har jag naturligtvis ingen som helst förhoppning om, att kammaren skall bifalla min motion, vid hvilket förhållande jag icke skall tillåta mig att framställa något yrkande i denna punkt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Häruppå föredrogs *punkten* 2, dervid ordet åter begärdes af

Herr Olsson i Fläsbro, som nu anförde: I den nu föredragna punkten 2 befinner jag mig i det relativt lyckliga läge att på min sida ha de två af kammarens ärade ledamöter i lagutskottet, hvilkas reservationer vanligen pläga bifallas af kammaren. Men utskottets öfriga ledamöter ha äfven till denna del af motionen sagt ett blekladgt nej.

Jag erkänner, att presten visar sig intresserad för skolväsendet, men jag anser, att dettas höjande i rent praktisk riktning i många fall icke företrädesvis blifver föremål för hans verksamhet och omtanke. Skolundervisningen betraktas af allt för många bland presterna hufvudsakligen såsom en förberedande konfirmationsundervisning. Och den ställning, de intaga såsom skolrådets sjelfskrifna ordförande, förlänar dem en otillbörlig makt att verka i sådan riktning.

Majoriteten inom utskottet förmenar också, att presten, om mitt förslag komme att blifva lag, icke skulle kunna tillförbindas skyldighet eller få någon lust att åtaga sig ifrågasvarande uppdrag. Ett sådant påstående eller en sådan farhåga strider emellertid absolut emot utskottets förut uttalade uppfattning, att presten vore

lifligt intresserad af skolfrågor. Ty om det senare vore fallet, borde man väl icke frukta för, att han skulle vägra åtaga sig uppdraget i fråga, så vidt det lades i hans hand. Gifvet är ju också, att presterna företrädesvis skulle komma att erhålla detta uppdrag, åtminstone i de fall, då de ansåges lämpliga för det-samma. Min motion afser i denna del således icke något annat än att afhålla sådana prester från att sköta uppdraget i fråga, hvilka visat sig mera skada än gagna skolan.

Ang. upphäfvande af pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd.
(Forts.)

Nu vet jag visserligen mer än väl, att det finnes åtskilliga trakter inom vårt land, der skolväsendet icke omhuldas af allmogen med något mera lifligt intresse, och der presten snart sagdt är den ende, som visar sig vilja göra något för saken. Med tanken fäst på sådana mörka orter, är det väl icke så underligt, om till och med reformvänner finnas, som visa sig något betänksamma i fråga om genomförandet af den utaf mig föreslagna reformen. Man må emellertid komma i håg, att om det å ena sidan finnes sådana orter, der skolväsendet går framåt snart sagdt endast genom prestens hjälp, så finnes det å andra sidan så många flera orter, der hans åtgöranden lägga hinder i vägen för ett sådant framåtskridande. För öfrigt bör man komma i håg, att om församlingarna sjelfva finge rättighet att utse sina skolrådsordförande, skulle församlingarna på samma gång få ett visst ansvar, som naturligtvis skulle i icke ringa mån bidraga till, att de blefve mera intresserade för frågor rörande det uppväxande slägtets utbildning.

Då denna fråga emellertid är af beskaffenhet att stå klar för hvar och en af kammarens ledamöter, anser jag det icke lämpligt och nödigt att upptaga tiden längre. De af herrarne, som i förevarande fall ha en mot min stridande mening, lära nog icke låta sig öfvertygas af ett mer eller mindre fagert tal. De åter, som i frågan äro med mig liktänkande, komma nog att min bön förutan rösta för motionen i denna del.

Jag anhåller, herr talman, beträffande den nu föredragna punkten att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Häruti instämde herrar *Nydal* och *Pettersson* i Södertelje.

Herr Andersson i Löfhult: Motionären vill åvägabringa den förändringen, att prestens sjelfskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet skulle upphöra. Såsom skäl härför framhöll han i sitt nu hållna anförande bland annat, att det finnes prester, som för skolan icke vore hvad de borde vara. Men han har icke kunnat påvisa något enda fall, då presten icke varit angelägen om eller kunnat sköta skolan bra. För min del känner jag icke heller till något sådant fall. Jag har ej hört några klagomål deröfver af skolinspektörerna, som ju på grund af sina göromål i första hand borde känna till dem. Om verkligen en eller annan prest på

Ang. upphäfvande af pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd
(Forts.)

grund af hög ålder ej så ofta, som önskligt vore, besöker skolorna, bör man väl icke för sådana enstaka fall ändra lagen, då man måste erkänna, att den i stort sedt är bra. Jag fruktar, att en ändring i förevarande afseende skulle komma att verka skadligt för skolan, och det har nog också majoriteten inom utskottet insett, då den afstyrkt motionen.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sandquist: Jag har begärt ordet för att yttra mig något med anledning af den *kännedom*, som den ärade motionären åberopade sig på rörande våra prester. Han tillkännagaf, att han kände till och med en »tredje prest», med hvilken det vore som det kunde, beträffande hans nitälskan för skolväsendet. Det är alltså i sjelfva verket icke så synnerligen många *sådana* prester, han känner till. (Jag vill dermed dock icke påstå, att han icke känner flere än tre prester. Jag tror nog, att han har kännedom om långt flera.) Den der prestmannen, som han sade sig nästan »afguda», tror jag mig känna. Jag afgudar honom icke, men jag erkänner gerna, att han är en utmärkt man. Jag tror, att motionären menade den prest, som jag nu syftar på. Jag säger det med afsigt, ty motionären har med mig talat om denne prestman. Han är en mycket aktningvärd person, och jag tror ingalunda, att man har skäl att, med anledning af den ovilja, som han vid något tillfälle möjligen gifvit till känna mot att t. ex. föra protokollet vid en kyrkostämman, draga den slutsats, att han därför är oduglig att föra kyrkostämmoprotokoll. Jag åtminstone tror det för min del ej. Detta vare sagdt rörande motionärens tanke om oförmågan hos denne pastor, som för öfrigt är en mycket lärd man, att vara ordförande i skolrådet. För öfrigt tror jag ej, att det är så mycket bevändt med det påståendet, att han skulle vara *så* religiös, att det skulle vara under hans värdighet att leda förhandlingarna i kyrkostämman och skolrådet. Men om så skulle vara förhållandet, vore en sådan religiositet hos denne prest af den beskaffenhet, att det vore skäl betacka sig för densamma, en religiositet, hvilken man hellre såge att den vore borta, än att den vore till finnandes.

Så sade vidare den ärade motionären, att folkskolan betraktades såsom en förberedelse till konfirmationsskolan, och att denna uppfattning skulle enligt hans förmenande göra sig gällande hos flere än »tre prester». Detta skulle väl vara förhållandet med ganska många, enligt motionärens uppfattning, skulle jag tro. Hvaraf vet man då detta? Har man någon egentlig statistik, som bevisar det? Nej, jag tror det icke; motionären har icke förebringat någon sådan, och han kan nog ej heller göra det. Att pastorerna anse, att folkskolan bör vara ett godt underlag för nattvardsskolan, få vi väl ej förtänka dem; men det är å andra sidan visst och sant, att det ingalunda finnes anledning att fälla

det dåliga omdömet om dem, att de *enbart* se på religionsundervisningen. Äfven om de sätta denna undervisning främst, äro de väl äfvenledes nitiska för att andra till folkskolan hörande ämnen varda lagenligt tillgodosedda i skolan. Detta är åtminstone min öfvertygelse.

Så talade den ärade motionären om »ljusa trakter» och om »mörka trakter». Jag förmodar, att *hans* trakt är en ljus trakt. Nå välan, jag gratulerar honom dertill, och kan jag instämma med honom hvad beträffar nordvestra Helsingland, der jag sjelf varit, ty folket der intrasserade sig för folkskoleundervisningen. Man kunde komma någon väg med detta folk. Men jag lärde äfven under vistelsen der känna många prester, som jag med glädje kommer i håg. Dessa voro ej ensidigt, utan allsidigt nitiska för skolväsendets utveckling. Sådan är den erfarenhet jag gjorde uti ifrågavarande trakt af Helsingland.

Det kan hända, att förhållandena äro enahanda äfven i motionärens hembygd, att denna är en sådan der »ljus trakt», der man skulle kunna reda sig utan att presterna äro sjelfskrifna ordförande i skolrådet. Men huru skulle det komma att gå uti »mörka trakter»? Det finnes nog tyvärr sådana trakter, der man kanske skulle ha *svårt* att få en lämplig ordförande i skolrådet, derest presten ej längre vore sjelfskrifven dertill. Man säger då: det går ju an att *välja* honom till ordförande. Men får en gång en pastor, så att säga, *afsked* från denna befattning, får han ej längre i kraft af sitt *embete* vara ordförande i skolrådet, då får man väl ej klandra honom allt för hårdt, om han undandrager sig ett sådant uppdrag, för den händelse han lagenligt kan göra det. Det skulle alltså kunna hända, att icke obetydliga svårigheter uppstode i ganska många församlingar, då det gälde att få en lämplig ordförande, sedan man undanskaffat pastor såsom sjelfskrifven sådan.

Jag tillåter mig att, i sammanhang med hvad jag nu haft äran anföra, säga, att jag i allo instämmer i den motivering, som utskottet förebragt för sitt afstyrkande utlåtande, hvarjemte jag ber att få uppläsa ett citat ur en af f. d. kanslirådet Kastman utarbetad *öfversigt af folkskoleväsendets utveckling* åren 1893—1898. Han anför å sid. 65 i nämnda skrift hvad en aktad folkskoleinspektör säger i denna fråga: »Det skulle säkerligen blifva till stor skada för vår svenska folkskola, för dess normala utveckling och folkbildningens höjande i kristlig och fosterländsk anda, om ordförandeskapet fräntoges pastor och öfverlemnades åt privat person utan embetsansvar, utan intresse för skolans angelägenheter och kanske utan att vara uppdraget vuxen.» Jag har tillåtit mig anföra dessa ord, då ett uttalande af *mig* personligen ju ej kan ha så mycket att betyda, men deremot ett uttalande från ett sådant håll måste i denna fråga tillmätas afgörande betydelse.

Herr greve och talman! Jag ber således att få yrka bifall

Ang. upphäfvande af pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd.
(Forts.)

Ang. upphäfvande af pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd.
(Forts.)

till lagutskottets hemställan och afslag på den i ämnet väckta motion.

Herr Andersson i Helgesta: Då denna fråga redan är afgjord i Första Kammaren, der utskottets hemställan blifvit bifallen, så är frågan dermed fallen äfven för i år. Det kunde därför synes vara onödigt att nu spilla några ord på densamma. Men jag skall dock be att få anföra några skäl, hvarför jag anslutit mig till utskottets förslag.

Jag tror nog, att det, såsom min granne påstod, möjligen kan finnas prester, som äro mindre lämpliga för ordförandeskapet. Detta kan ju hända. Men min och de flesta andra utskottsmedlemmarnes erfarenhet går i en annan riktning. Förhållandena i vårt land äro ju mångskiftande, och så äfven här. Förhållandena i förevarande afseende äro därför olika på olika ställen, och särskildt Norrland tyckes utmärka sig för egenartade förhållanden i många fall. Men i min hembygd tror jag, att ingen är mer kvalificerad än presten att sköta ordförandeskapet i kyrko- och skolrådet. Om vi nu antaga, att vi välja en af församlingsmedlemmarne att vara ordförande i skolrådet, tro herrarne då, att han — äfven om han intresserade sig tillräckligt för skolan — har tid nog att egna sig åt densamma i lika hög grad, som pastorn måste göra? Jag vågar betvifla det.

För öfrigt, om man har rätt att välja pastor till ordförande, kan man ju göra det, men han har ingen skyldighet att mottaga omval; och då han tjenat sina fyra år, har han ej mera skyldighet än andra församlingsmedlemmar att mottaga återval. Hvad blir följden? Jo, man måste anslå lön åt ordföranden i skolrådet; och huruvida vi äro beredda att äfven på det sättet öka våra kommunala utgifter, vågar jag betvifla.

För min del tror jag, att denna fråga är så att säga för tidigt väckt. Den har visserligen varit före ett par gånger förut i kammaren, men den har då blifvit afslagen, och motionären har icke kunnat anföra några nya skäl, som sedan dess tillkommit, för bifall till densamma.

På grund af hvad jag nu anfört, vågar jag hoppas, att kammaren ej måtte finna skäl att bifalla motionen, hvarför jag, herr talman, ber att få yrka afslag å densamma och bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Sjöberg*.

Herr Byström: Herr talman, mina herrar! Blott några ord skall jag be att få anföra i denna fråga. Mig synes, att den motion, som herr Olsson väckt, egentligen afhandlar tre saker: den gäller ordförandeskapet i kyrkostämman, den gäller ordförandeskapet i kyrkorådet och den gäller ordförandeskapet i skolrådet. Rörande

de två första sakerna, är det redan derom taladt och afhandladt. Diskussionen angår således blott den sista frågan, frågan om ordförandeskapet i skolrådet. Jag tänker, att man ej kan lösa denna fråga i den rigtning, som motionären här föreslagit, förrän man får till stånd en ändring i § 21 af kongl. förordningen angående kyrkostämman, der det i senare delen af §:n heter: »Kyrkoråd och skolråd må, der så lämpligen sig göra låter, kunna till ett gemensamt kyrko- och skolråd förenas.» Så länge man kan förena dessa båda råd, kyrkorådet och skolrådet, kan det komma att medföra svårigheter på mer än ett sätt. Det går ej gerna att tänka sig, att man kan få en annan ordförande än kyrkoherden i skolrådet, om nemligen detta skall vara förenadt med kyrkorådet. Det kan hafva större skäl för sig, att han är ordförande i det senare, och det kan också hafva större skäl för sig, att han är ordförande i kyrkostämman, om han nu skall sjelfskrifvet vara det. Det synes mig vara klokt att i den här speciella punkten bifalla herr Olssons motion eller, hvilket äfven här yrkats, reservanternas förslag. Då skulle man kanske kunna slippa sådana tillställningar som Järlåsdramat, hvilket kanske snart nog också kommer inför Riksdagen.

Det händer ju, att personer, som kunna anses skickliga att vara medlemmar t. ex. af ett skolråd, också skulle kunna duga till ordförande i skolrådet, ehuru man ej gerna vill släppa in dem, därför att de t. ex. hafva frireligiösa åsigtter. Nu kunde det väl anses lämpligt, att dessa personer icke få bli medlemmar af kyrkorådet; men deremot kan jag ej se något skäl, hvarför de ej skulle kunna vara medlemmar af skolrådet, hvilket dock på många ställen svårigen kan ske, så länge de båda råden äro förenade och den sjelfskrifne sitter som ordförande i skolrådet. Och om de och andra, som kunna vara lämpliga att bli medlemmar, ja, ordförande i skolrådet, kunde få väljas till denna plats, kan jag ej heller se annat, än att detta skulle vara till fromma för skolsaken.

Det har talats här om ljusa och mörka trakter i vårt land med hänsyn till skolväsendet; och sådana finnas väl i alla länder. Men det förhållande, att en plats kan kallas ljus eller mörk med hänsyn till skolväsendet och dess tillstånd, är väl icke ensamt beroende på att kyrkoherden är sjelfskrifven ordförande i dess skolråd. Detta får väl anses framgå deraf, att ett land, der kyrkoherden icke är sjelfskrifven ordförande i den korporation, som handhar skolväsendet, likväl kan hafva ett ganska godt skolväsen. Till stöd för detta påstående vill jag citera några rader ur en jemförelse mellan vårt lands folkskoleväsen och folkskoleväsendet i en af världens största stater. Det heter der: »Våra svenska folkskolor motsvarades närmast af de s. k. 'public schools'. Hvarje stat vore skyldig att ha ett folkskoleväsen, men lemnade ofta åt kommunerna att ordna detsamma. Då vidare alla de barn, som ej ville begagna sig af undervisningen i folkskolorna, uteslötos derifrån, vore det gifvet, att en stor ojemnhet skulle göra sig gällande

Ang. upphäfvande af pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd.
(Forts.)

Ang. upphäfvande af pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd.
(Forts.)

rörande folkskoleväsendet.» Det har ju lidalede här framstälts, att en stor ojemnhet gör sig gällande i vårt land hvad beträffar folkskoleväsendet. »I detta afseende», heter det vidare, »stode alltså vår svenska folkskola högre, likaså hvad beträffade måttet af de kunskaper, som barnen inhemtade. Men på de ställen, der 'public schools' vore som bäst ordnade (efter dessas mönster hoppades man att med tiden kunna ordna äfven de öfriga), stode de framför våra folkskolor, då det gälde elevernas mognad, deras förmåga att tillgodogöra sig sina kunskaper, så i tal som skrift, med ett ord att såsom goda medborgare använda hvad de lärt.»

Den, som har yttrat dessa ord, är en af de högt aktade ledamöterna af denna kammare, en kyrkans högt betrodde man, och han är väl införsatt i skolväsendet. Jag anser mig kunna anföra hans yttrande såsom ett bevis för att det kan finnas ett ganska godt skolväsen äfven der kyrkoherde icke är sjelfskrifven ordförande i skolrådet.

Jag instämmer med dem, som här afgifvit sin resevation, till hvilken jag yrkar bifall.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! Då jag är nog lycklig att tillhöra en församling, der vi ha en sådan pastor, att det icke alls skulle kunna bli något tal om, att icke han skulle blifva ordförande såväl i kyrkorådet som i skolrådet och kyrkostämman, äfven om motionärens förslag bifölles i begge punkterna, så kan jag så mycket hellre uttala mig i anslutning till motionärens förslag. Jag har nemligen också erfarenhet af att man kan råka ut för att få en ordförande, som icke är lämplig att bekläda ifrågavarande platser.

Jag begärde emellertid icke egentligen ordet för att säga detta, utan därför att i utskottets motivering det förekommer en sats, som är af den beskaffenhet, att jag icke anser, att den kan få lemnas alldeles utan anmärkning. Det är enligt min uppfattning rent af en skymf, som slungas ut mot församlingarna, då utskottet säger: »Många församlingar torde ock bland sina medlemmar sakna andra personer än presten, lämpliga att utöfva ifrågavarande mödosamma och ansvarsfulla befattning eller villiga att utan särskild ersättning åtaga sig densamma.» Är det i vår upplysta tid verkligen möjligt, att det finnes många församlingar, der folket står på den låga bildningsgrad, att man icke kan hitta på någon annan än presten, som är lämplig för detta uppdrag? Jag vill naturligtvis icke tvista med herr Sandquist beträffande hans församling, ty han har ju sjelf strukit under och godkänt utskottets motivering, såsom han yttrade i sitt anförande. Jag tror dock ej, att han får döma andra församlingar, som han till äfventyrs ej känner till. För öfrigt vill jag säga, att det tyder ej mycket på, att en sådan ordförande för skolrådet förmått lyfta skolväsendet synnerligen

högt, eftersom han icke lyckats fostra en enda af sina församlingsmedlemmar så pass, att denne kan vara lämplig till ordförande.

Herr talman, jag ber att få instämma i motionärens yrkande.

Herr Åkerlind förklarade sig instämma i detta anförande.

Herr Sandquist: Herr talman! Det är med en viss glädje jag kan svara herr Daniel Persson i denna sak. Det förhåller sig nemligen så, att i den församling, till hvilken jag hör, har jag icke utöfvat någon som helst lärareverksamhet. Således drabbar hans utfall emot den församlingens skolväsende alls icke mig. För öfrigt anser jag, att äfven om det fins personer kvalificerade nog att mottaga ordförandeskapet, så kan man med skäl sätta i fråga, om de verkligen hafva större förtjenster dertill, än hvad pastorerna ha. Det var detta jag ville säga gent emot herr Daniel Persson, jemte det jag ber att få upplysa honom om, att uti den församling, som jag tillhör, i fall han vill påstå, att just *der* råder stor okunnighet — hvilket jag för min del icke antydt och ej anser vara händelsen — finnes ett skolväsen, till hvilket årligen bidrages med ej mindre än 53 öre pr fyrk. Jag anser — på tal om skolväsendets beskaffenhet — att detta kan vara en siffra, som tillräckligt talar för, att det icke är sämre stäldt i meranämnda församling än annorstädes. — Det kan ju vara möjligt, att denna siffra för en del af herrarne synes vara för låg och att den sålunda visar, att man ligger efter med skolväsendet, men jag för min del anser, att siffran är ganska hög och att den talar för, att man låtit sig angeläget vara att inrätta skolväsendet tidsenligt.

Medan jag har ordet, ber jag vidare att få framhålla, att frågan ju äfven har sin *ekonomiska* sida. Ty icke må väl någon af herrarne inbilla sig och tro, att, derest man väljer en lekman till ordförande i skolrådet, han mottager och fullgör detta uppdrag för ingenting. Jag förstår icke, huru det kan vara möjligt att hysa en sådan uppfattning af saken. Åtminstone har jag mig bekant, att man i *regeln* icke tar emot några kommunala uppdrag utan betalning.

Det kan icke förtänkas mig, om jag såsom landtman vidrör denna sak. Vi hafva förut ganska dryga kommunala utskylder; att då draga öfver oss en utgift, som icke är af behofvet påkallad, anser jag vara långt ifrån välbetänkt. Äfven från ekonomisk synpunkt anser jag därför, att ordförandeskapet i skolrådet må gerna ålīga pastor såsom embetskyldighet.

Herr Persson i Tällberg: Jag ber att endast få rätta ett misstag, hvartill herr Sandquist gjort sig skyldig — detta af det helt naturliga skälet, att han såsom gammal klockare och skollärare ju har svårt att skilja mellan sig och presterskapet. Jag har icke skylt på skolläraryrket, utan jag sade, att det är pre-

Ang. upphäfvande af pastorns själfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd.
(Forts.)

Ang. upphäfvande af pastors sjelfskrivvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd.
(Forts.)

sterna som, i egenskap af ordförande i församlingarnas skolråd, hafva ansvaret för skolväsendet. Jag hoppas, att herr Sandquist icke tar åt sig för mycket af detta, äfven om han — som sagdt — har svårt att skilja mellan sig och presterskapet.

Herr Olofsson i Ävik: Jag tror för min del, att den föreliggande frågan kan ses äfven från en annan synpunkt, än som här framhållits. Jag vill verkligen ej uttala något klander mot presterskapet i det afseendet, att dess medlemmar skulle skött sig dåligt såsom ordförande i skolrådet. Jag har icke fått någon erfarenhet i den rigtningen och kommer helt säkert icke heller att få det. Jag tror, att i de allra flesta fall äro presterna mest lämpliga att bekläda denna befattning.

Likväl tror jag, att det finnes undantag, der presten skulle vara synnerligen tacksam för att blifva befriad från detta uppdrag. Jag föreställer mig, att det under många förhållanden kan vara svårt för t. ex. en sjuklig kyrkoherde i en vidsträckt församling, om han ovilkorligen skulle vara skyldig att mottaga uppdraget att vara ordförande i skolrådet. Jag har dessutom erfarenhet från min grannförsamling, nemligen Hammars socken, hvarest kyrkoherden under — jag tror väl — 20 års tid varit så sjuklig och klen, att han under hela denna tid haft tjänstledighet. I denna mycket vidsträckt församling — den är synnerligen vidsträckt, ty den går med en del öfver Vettern och är derigenom mycket besvärlig — var det då adjunkterna, som uppehöll kyrkoherdens befattning och dervid skötte ordförandeskapet i skolrådet. Dessa adjunkter voro i allmänhet mycket unga prestmän, nyss prestvigda, och de fingo i allmänhet stanna mycket kort tid i Hammars församling. Jag är öfvertygad om, att en stor del af dessa unga prester, som voro ordförande i skolrådet i Hammars församling, icke hade en aning om, hvar alla skolhus äro belägna — jag är säker på, att jag icke alls öfverdrifver i det fallet. Under sådana förhållanden hemställer jag till kammaren, huruvida det icke vore lämpligt, att man i dylikt fall kunde få göra undantag och välja en annan person till ordförande i skolrådet. Jag är fullt förvissad om, att såväl i den församlingen som i andra församlingar fins det härtill lämpliga personer. Jag vill därför icke alls kasta någon skugga på presterskapet, utan jag är tvärtom den förste att erkänna, att då kyrkoherdarne äro dugtiga och kraftiga, så hafva de i allmänhet varmt intresserat sig för skolväsendet och gjort gagn för skolan. Just med hänsyn till sådana som de af mig nyss nämnda undantagsfallen är det emellertid, som jag ber att få yrka bifall till reservationen och afslag å utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Skärhus: Herr talman, mina herrar! Då jag inom utskottet biträdt det beslut, hvartill utskottet kommit, så har det hufvudsakligen berott derpå, att såsom förhållandena i

detta afseende nu äro ordnade, så finnes det en person med *tjenstemannaansvar* att hålla sig till. För min enskilda del har jag arbetat tillsammans med kyrkoherdar såsom ordförande i skolrådet på det sätt, att jag i nära 30 års tid egnat mig åt skolans tjänst såsom skolrådsledamot och vice ordförande i skolrådet. Visserligen har under denna tid mer än en gång uppstått meningsskiljaktighet i vissa frågor angående skolväsendets ordnande emellan ordföranden och skolrådet, men då veta ju alla, att ordföranden i så fall endast eger en röst, och det blir majoritetens mening, som blir den gällande, då den på lagliga grunder tillkommit.

Vid det förhållande, som den siste ärade talaren omnämnde, eller att en prestman blir så sjuklig, att han icke kan fullgöra detta sitt maktpåliggande uppdrag, så åligger det ju honom att anförtro det åt vice ordföranden, och då blir ju frågan, huru pass intresserad denne är af att sköta församlingens skolangelägenheter. Det är en omständighet, som också får tagas i betraktande.

Jag vill icke ingå på de detaljer, som andra talare förut vidrört med afseende å kunskapsförhållandena. Jag tror, att det inom hvarje kommun fins personer, som äro lämpliga och som ega de kunskaper, som erfordras för att sköta ordförandeskapet, men det vållar icke så litet besvär och tidspillan att fullgöra uppdraget. Mig synes det icke lämpligt att lägga detta på en annan person, som blefve vald dertill, då han skulle sköta befattningen utan ersättning, såsom förhållandet är med kommunala uppdrag. Åtminstone gäller det i min kommun, att alla personer, som innehafva kommunala uppdrag, icke få någon ersättning för den tidspillan och det arbete, dessa förorsaka dem. För min del har jag åtminstone aldrig fått den ringaste ersättning för det arbete jag i detta afseende utfört i skolans tjänst.

När jag gjort sådan erfarenhet och då jag äfven önskar, att det i hvarje församling skall finnas en man med *tjenstemannaansvar* att i förekommande fall vända sig till, kan jag icke komma till annan slutsats än den, att presterna böra vara sjelfskrifna ordförande i skolrådet. Jag ber derför, herr talman, att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Olsson* i Viken.

Herr von Schéele: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att lemna en upplysning med anledning af den näst siste talarens yttrande om en pastorsadjunkts ställning såsom vice ordförande i skolrådet.

Enligt gällande lag måste de ifrågavarande adjunkterna för att kunna innehafva en sådan post först hafva varit valda till ledamöter i skolrådet å kyrkostämman, och vidare måste de af skolrådet hafva valts till dess vice ordförande. Om en adjunkt nu åtnjuter så stort förtroende inom församlingen, kan jag icke tro

Ang. upphäfvande af pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och skolråd.
(Forts.)

annat, än att han också visat sig vara för platsen lämplig. Hade fråga deremot varit om en vice pastor, skulle det hafva varit en helt annan sak. Denne hade då varit sjelfskrifven skolrådsordförande.

Emellertid, när jag nu har ordet, kan jag icke annat än begagna tillfället att uttala min glädje och tacksamhet för de välvilliga och aktningvärda omdömen, som blifvit fälda om det stånd, jag har äran tillhöra.

Herr Olofsson i Åvik: Herr talman! Jag ber endast att mot den siste ärade talaren få nämna, att den adjunkt, jag talade om, var vice pastor inom Hammars församling och på den grund sjelfskrifven ordförande inom skolrådet.

Herr Sandquist: Herr grefve och talman! Då jag nyss hade ordet, nämnde jag, att kommunala uppdrag väl i allmänhet icke ombesörjas utan arfvode. Det har sedan af en talare sagts, att så icke skulle vara fallet. Jag vill ej bestrida, att detta kan vara förhållandet på hans hemort. Men om också — något som torde vara herrarne väl bekant — en ordförande i t. ex. kommunalnämnd icke åtnjuter någon ersättning såsom sådan, har han dock skrifvarearfvode. Och detta kan vara ansenligt nog i många församlingar, uppgående till 3 å 4 hundra kronor eller derutöfver. Det var derpå jag syftade, då jag sade, att en privat man icke åtager sig en sådan befattning som ordförandeskap i skolråd, med så många viktiga och maktpåliggande uppgifter och så många administrativa göromål, utan att kommunen måste vidkännas ett ganska drygt arfvode.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de derunder gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Om ändring af
15 § i spar-
bankslagen.

§ 4.

Å föredragningslistan fans vidare upptaget lagutskottets utlåtande n:o 26, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande ändring af 15 § i lagen angående sparbanker den 29 juli 1892.

I berörda, inom denna kammare afgifna motion, n:o 72, hade herr *A. Henricson* hemställt, att Riksdagen måtte uti skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändrad lydelse af 15 § af gällande sparbankslag, att antingen å sparbanksrörelse uppkommen vinst skulle, efter afsättning till reservfond och afdrag af nödiga kostnader, i dess helhet tillgodoföras insättarne i form

af tilläggsränta, eller ock rätten att för välgörande eller allmännyttigt ändamål disponera dylik vinst begränsas till viss del af densammes belopp.

*Om ändring af
15 § i spar-
bankslagen.
(Forts.)*

Utskottet hemställde,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af 15 § i lagen om sparbanker den 29 juli 1892, att genom ytterligare begränsning af rätten att för välgörande eller allmännyttigt ändamål använda å sparbanksrörelse uppkommen vinst insättarnes intressen blefve bättre tillgodosedda.

Utskottets hemställan upplästes, hvaruppå ordet lemnades till:

Herr Lundgren, som anförde: Herr grefve och talman, mina herrar! Motionen och det deraf föranledda utskottsbetänkandet synas gå i en rigtning, som är främmande för sparbanksidén.

Jag vill icke besvära kammaren med något längre anförande, men jag anser mig dock böra påpeka en sak, nemligen att motionären och utskottet endast till en ringa del tagit notis om den statistik, som finnes utgifven angående sparbankerna och som i viss mån är vägledande för uppfattningen i denna fråga. Motionärens anmärkningar gå egentligen ut på att sparbankernas vinstmedel användas på ett sådant sätt, att insättarne icke kunna vara dermed belåtna. Men han säger icke, till hvilka belopp dessa anslag uppgå. Jag anser mig därför böra lemna en upplysning i det hänseendet, ty det är icke utan inverkan på huru denna fråga, efter min mening, bör bedömas. Dessa anslag uppgingo 1893 till ungefär 293,000 kronor, och under 6-års-perioden 1894—1899 i medeltal till 315,000 kronor årligen. När man nu vet, att antalet sparbanker, som efter sparbankslagen äro berättigade att utdela sådana anslag, uppgå till 160, blir det således endast omkring 2,000 kronor på hvarje sparbank. Det är ju i och för sig icke något så synnerligen stort belopp detta. Men när utskottet säger — och motionären delar nog den uppfattningen — att sådana anslag som t. ex. understöd till högre skolor för båda könen ungdom icke skulle komma under rubriken af berättigade anslag, så kan jag icke vara med om den uppfattningen, och jag hoppas, att icke heller kammaren skall vara det. Ty dessa skolor äro dock allmänt tillgängliga och få begagnas af ungdomen från hela det distrikt, der sparbanken har sin verksamhet. Då kan man väl säga, att medlen blifvit använda till ett nyttigt ändamål, som icke bör vara främmande för sparbankens verksamhet, enär sparbankslagen talar om att vinstmedel få användas till dylikt ändamål. Hvarför det kan komma i fråga och bör komma i fråga att använda

Om ändring af
15 § i spar-
bankslagen.
(Forts.)

medlen på detta sätt, finner sin förklaring redan deruti, att sparbankerna äro befriade ifrån skatt till stat och kommun. Det är för den skull på sätt och vis mycket billigt, att sparbankerna, när de ha några vinstmedel disponibla, också använda dem på ett sådant sätt, som kan utgöra ett slags ersättning för den besparing de göra derigenom, att de icke äro underkastade hvarken krono- eller kommunal beskattning.

Men låt oss antaga, att motionären skulle vinna sitt syfte att få en inskränkning eller indragning af sparbankernas rätt att använda vinstmedlen på detta sätt. Hvad skulle följden då bli, tro herrarne? Jo, följden skulle bli den, att de personer, som nu utgöra sparbanksdirektioner och som hafva ansvaret för och bestyret med sparbankernas förvaltning, och detta i de flesta fall utan ersättning och i somliga fall mot en ringa ersättning, icke vidare skulle bry sig om att åtaga sig ett sådant uppdrag på sådana villkor; de skulle i stället fordra betalning därför. Då vill jag säga herrarne, att dessa 315,000 kronor icke förslå långt till dylik betalning. Ty verkan af en sådan förändring af sparbankslagen skulle icke träffa ensamt de 160 sparbanker, som nu ha begagnat sin rätt, utan den skulle träffa alla de 384 sparbankerna i riket. Jag tror icke, att det vore önskligt att komma till ett sådant resultat, och det är därför jag ber att få yrka afslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Wittsell: Herr grefve och talman! Skulle lagutskottets förslag vinna Riksdagens bifall och föranleda en lagändring i förslaget^s syfte, hyser jag den föreställningen, att det intresse, som numera förefinnes för våra sparbanker, skulle gå tillbaka och sparbankerna derigenom lida skada.

Den ändring, som motionären åsyftat, nemligen en ändring af 15 §, synes mig vara ganska öfverflödig, ty den innehåller redan tillräckligt stränga bestämmelser, nemligen derutinnan, att hufvudmännen icke få använda något af den vinst, som uppstår utaf sparbanksrörelsen, förrän en afsättning, motsvarande minst tio procent af insättarnes behållning, egt rum, och för den händelse derutöfver något af vinsten finnes att disponera, måste anslag, som deraf beviljas till något allmännyttigt ändamål, först underställas Konungens befallningshafvandes pröfning. Motionären hyser deremot den öfvertygelsen, att sparbankerna äro stiftade uteslutande för insättarnes räkning, och yttrar dervid: »att all den vinst, som uppstår å sparbanksrörelse, bör, efter stadgad afsättning till reservfond och afdrag af nödiga omkostnader, tillfalla insättarne i form af tilläggsränta». För min del tror jag, att, om sparbankerna skulle vara till uteslutande för insättarnes räkning, detta icke skulle vara riktigt bra. Han säger vidare: »Ostridigt är ock, att ett missnöje med det nuvarande tillståndet härutinnan faktiskt förefinnes.» Det tror jag nog kan vara möjligt, men kanske det

egentligen förefinnes hos andra penningförvaltande inrättningar, som icke med blida ögon se våra sparbankers verksamhet, hvarigenom möjligtvis en minskning i de förres aktieutdelning kan ifrågakomma.

*Om ändring af
15 § i spar-
bankslagen.
(Forts.)*

Utskottet har biträdt motionärens framställning, visserligen icke alldeles fullständigt, men i alla fall nära nog, då utskottet yttrar, att en tilläggsränta möjligtvis icke skulle vara fullt lämplig, men att ökade förmåner genom en förhöjd inlåningsränta möjligen skulle kunna beredas insättarne. Enligt den erfarenhet, som jag har om våra sparbanker, tror jag, åtminstone hvad vår ort beträffar, att sparbankerna äro nödsakade att betala lika hög, till och med litet grand högre ränta än våra enskilda penningförvaltande inrättningar. Men man kan icke sätta denna ränta allt för högt, ty då skulle möjligtvis sparbankerna få in mera penningar, än de kunna använda, utan sparbankerna böra iakttaga den försigtigheten, att vinsten icke blir större, än att debet och kredit kunna gå i hop, och då få de vara så goda och sätta ned räntan för låntagarne. Insättarne ha så många tillfällen att förflytta sina penningar än hit och än dit, der de få de fördelaktigaste villkoren. Låntagarne deremot få beräkna, hvarest penningar stå att få, och äro därför ofta hänvisade till banker å sådana orter, der de kunna skaffa känd säkerhet.

Då jag hyser den åsigten, att det här framlagda förslaget skulle vara till synnerlig skada för våra sparbanker, ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Göransson: Herr talman! Jag vill icke förneka, att icke åtskilliga missbruk ha egt rum med disponerandet af öfverskotten å sparbankernas vinstmedel, och till följd deraf kan jag icke heller motsätta mig en förändring af lagen, förutsatt att man anser, att Konungens befallningshafvande inte har rätt att pröfva ändamålet för medlens användning. Enligt nu gällande sparbankslag få vinstmedlen användas i den mån, de öfverskjuta 10 procent af insättarnes behållning, och då i första rummet »för verkande och underhållande hos mindre bemedlade insättare af håg till ökad sparsamhet» och endast i *andra* rummet, samt »der reglementet sådant uttryckligen medgifver, för välgörande eller allmännyttigt ändamål». Nu tycks man vid åtskilliga sparbanker ha gått omvänt till väga här vid lag, så att man i första rummet användt dessa öfverskottsmedel till allmännyttiga ändamål i den grad, att ofta kanske inga medel finnas till det, som de i första rummet skulle användas till, nemligen att väcka mindre bemedlades håg till ökad sparsamhet. Det är ju sparbankslagens syfte och bestämmelse, och det förefaller mig, som om Konungens befallningshafvande borde ha någon rätt att tillse, huru det går till här vid lag. Men både motionären och utskottet tyckas vara af en annan uppfattning i detta fall. Om så är, att denna deras uppfattning är riktig, anser jag för min del,

Om ändring af 15 § i sparbankslagen.
(Forts.)

att det bör vara något mera tydliga bestämmelser och finnas en gifven begränsning, hvarutöfver medel till allmännyttiga ändamål ej finge användas. Jag tror icke, att en sådan bestämmelse skulle leda till den följd, som af ett par talare påpekats, eller att det skulle vara svårt att erhålla ledamöter i sparbankernas styrelser. De ansågo, att man icke då skulle kunna erhålla sådana annat än mot högre arfvode, under det att de nu tjenstgöra antingen alldeles utan arfvode eller endast emot ett ringa sådant.

När nu gällande sparbankslag här beslutades i kammaren, uttalades det också mörka profetior ifrån motståndarne till densamma, t. ex. angående bestämmelsen om att ledamöter i sparbanksstyrelsen icke skulle få lån ifrån sparbanken annat än mot realsäkerhet. Det förutspåddes då, att det skulle bli omöjligt att få några lämpliga personer att sköta sparbankerna, om en sådan lag komme till stånd. Men jag tror dock icke, att denna spådom gått i fullbordan. Lika litet tror jag också, att det skulle bli svårt att erhålla lämpliga personer som ledamöter i sparbankernas styrelser, äfven om en sådan begränsande bestämmelse, som här åsyftas, skulle komma till stånd.

Om man ser på förarbetena till den paragraf, som det här gäller, eller den 15:de, så yttra 1891 års sparbankskomiterade: »I fråga vidare om de ändamål, hvartill det sålunda disponerade vinstöfverskottet må användas, bör dervid enligt komiténs uppfattning i första rummet ifrågakomma främjandet af sådana intressen, som med sparbanksväsendet ega verklig gemenskap och för dessamma äro af betydelse. Härvid har komitén såsom särdeles lämpligt föreställt sig beviljandet af premiér åt flitige, mindre bemedlade insättare, vare sig i dem medgifven ränteförhöjning å insatta medel eller i visst tillskott till årets insats.» Och så fortsätter komitén vidare: »I Tyskland har flerstädes med synnerlig framgång ett dylikt premieringssystem tillämpats vid sparbankerna. Enligt de bestämmelser, som i allmänhet härvid tjena till efter rättelse, äro till premiering berättigade allenast handtverkare, som sköta sitt handtverk utan biträden, fabriks- och bergverksarbetare, daglönare, handtverksbiträden och tjenstehjon, äfvensom efter sparbanksstyrelsens särskilda ompröfning sjuka och nödställda personer. Ifrågarvarande förmån får emellertid icke åtnjutas af personer inom nyss angifna kategorier, om de, enligt hvad allmänt är känt, befinna sig i ekonomiskt god ställning eller hafva förklarats saker till brott, om deras insatser under nästföregående år öfver- eller understiga ett visst belopp (10 resp. 1 thaler) eller om deras innestående behållning i sparbanken icke uppnår ett bestämdt belopp (5 thaler).

Jag anser för min del, att dessa bestämmelser äro mycket lämpliga, att de böra finnas och äfven kunna tillämpas i första rummet.

Jag skulle således icke hafva något emot det slut, hvartill utskottet har kommit. Men jag tycker, att man borde litet mera

lägga tonvigten just på orden: *mindre bemedlade insättare*. Utskottet säger visserligen i sin kläm: — — — — »att genom ytterligare begränsning af rätten att för välgörande eller allmännyttigt ändamål använda å sparbanksrörelse uppkommen vinst insättarnes intressen blefve bättre tillgodosedda». Jag tror dock, att det icke skulle skada, om man der kunde få in orden »*mindre bemedlade*» före »*insättares intressen*».

Om ändring af
15 § i spar-
bankslagen.
(Forts.)

Jag skall för närvarande icke göra något yrkande om detta, förrän jag får höra, om ett sådant förslag vinner understöd. Men jag anser i alla fall, att detta bör betonas mer, än utskottet här gjort, så att det icke blir en utdelning i allmänhet till insättarne i proportion efter deras insatser, oberoende deraf, om de äro mindre bemedlade eller icke. Ty detta strider mot nu gällande sparbankslag, hvars bestämmelser jag i den delen anser böra bibehållas i första rummet, äfvensom att i andra rummet en del medel böra få användas till välgörande eller allmännyttigt ändamål.

Jag skall, som sagdt, för närvarande icke göra något yrkande.

Herr Henricson: Herr talman! Sparbankernas ändamål är ju, såsom de flesta sparbanksreglementen angifva, att befrämja sparsamhet och omtanke och bereda tillfälle för den mindre bemedlade att göra sina besparingar fruktbarande. Således får man väl antaga, att de uteslutande äro till för insättarne. Då borde väl också följa deraf, att de, som fått sig anförtrodd den uppgiften att handhafva sparbankernas medel, också skulle nogsamtt tillse, att insättarnes intressen blifva på bästa sätt tillgodosedda. Och i de flesta fall lärer nog så vara förhållandet. Men tyvärr finnes det sparbanker, som nästan hafva förbisett insättarnes intressen och i stället sökt erhålla en oskäligen eller åtminstone ganska afsevärd vinst, för att använda denna vinst till ändamål, som för sparbanksverksamheten borde vara främmande.

Jag skall såsom stöd härför be att få återropa hvad i motionen är anfördt. Der är bland annat taladt om en distriktssparbank, inom hvilken, efter det grundfonden uppgått till lagstadgad belopp eller deröfver, hufvudmännen på en bolagsstämma beslöto att utdela hela den vinst, som uppkommit på sparbanksrörelsen, till alla kommuner inom distriktet efter deras invånareantal. Och samtidigt med detta beslut sänktes inlåningsräntan från 4 procent till 3,6 procent, oaktadt man förut haft 6 procent i nettobehållning på sparbankens fonder.

Utskottet redogör nu för några andra fall, som jag ber att få anföra. De återfinnas på sidan 6, der det heter: »Till utskottets förfogande hafva stälts åtskilliga i detta hänseende belysande uppgifter, hemtade från tidningsnotiser eller vunna genom verkställda undersökningar. Sålunda skulle af ett års vinstöfverskott en sparbank hafva anslagit nära 100,000 kronor, hvaraf åtminstone en del användts till byggande af ett hotell, en annan ungefär 50,000

Om ändring af
15 § i spar-
bankslagen.
(Forts.)

kronor såsom bidrag till byggandet af regementskasern, hvarjemte större anslag af sparbanker förekommit till skolhusbyggnader, badhus m. m. En sparbank skulle till och med hafva anslagit ett belopp såsom bidrag till en vägförbättring. Att märka är derjemte, att i det första af nu nämnda fall sparbankens inlåningsränta för ifrågavarande år uppgick till allenast 3,5—4 procent, och i det andra fallet till 4 procent. En sparbank utdelade, enligt ofvanberörda uppgifter, till olika ändamål ett år 30,625 kronor 28 öre, under det att inlåningsräntan endast var 3,6 procent och samma sparbanks anslag utgjorde under två följande år ungefär 7,800 kronor och 9,000 kronor, under det att inlåningsräntan båda åren var 3,3 procent.»

Jag hemställer, huruvida det kan vara rätt att på ett sådant sätt utanordna sparbanksmedel på insättarnes bekostnad. För min del tror jag det icke.

Dessa ifrågavarande utanordningar, hvilka utgått i form af anslag, hafva blifvit godkända af vederbörande myndigheter; och jag skall nämna, huru det i allmänhet går till.

»Lagens bestämmelse» — heter det i motionen — »att hufvudmännens beslut i detta fall skall underställas Konungens befallningshafvande, innebär faktiskt ingen garanti emot att sparbanksvinstmedel användas på ofvan angifvet sätt, enär Konungens befallningshafvande helt enkelt inskränker sig till en formel pröfning af huruvida ett beslut öfverensstämmer med lag och sparbanksreglemente.»

I sammanhang härmed kan jag icke underlåta att påpeka, hurusom vid denna pröfning vederbörande icke alltid iakttaga den omsigt, som är nödig, i ty att det förekommit några sparbanker, som utdelat anslag, oaktadt de icke haft det i lag såsom minimum bestämda grund- eller reservfondsbelopp. Jag har hemtat dessa uppgifter ur 1899 års sparbanksstatistik.

En talare från Strömstad, som motsatte sig detta förslag och tyckte, att det var rätt och billigt att af sparbanksmedel lemna anslag till elementarläroverk för qvinlig ungdom, förebrädde mig att icke hafva tagit någon hänsyn till statistiken. I detta fall skall jag be att få just ur statistiken anföra några siffror angående en sparbank helt nära den talarens hemort, en sparbank således, som han bör känna temligen noga till. Denna sparbank utdelade år 1895 2,300 kronor i anslag; nettobehållningen på sparbankens fonder uppgick till 7,5 procent och insättarne fingo 4 procent ränta. År 1896 utdelades såsom anslag 3,500 kronor, nettobehållningen på sparbankens egna fonder var det året 9 procent och insättarne erhöillo 3,6 procent. År 1897 utdelades i anslag 3,150 kronor, nettobehållningen å sparbankens fonder utgjorde 9,5 procent och insättarne fingo 3,6 procent. År 1898 utgjorde anslagen 2,500 kronor, nettobehållningen var 8,3 procent, insättarne fingo 3,6 procent. År 1899 var anslaget 4,500 kronor, sparbankens fonder hade en vinst af 7,5 procent, insättarne erhöillo dels 3,5, dels 4 procent.

Statistiken angifver nu tyvärr icke till hvilka ändamål dylika anslag blifvit lemnade. Men enligt mig meddelade upplysningar lära anslagen hufvudsakligen blifvit använda till skolor — förmodligen högre skolor för qvinlig ungdom. Jag vet nu icke, huruvida på insätternes anpart kommit någon del af dessa anslag, men jag har anledning betvifla, att de fått något.

Nu tyckas båda de första talarne vara ense deruti, att, om man icke finge rätt till att utdela sådana der anslag, ingen skulle finnas, som vore villig att åtaga sig handhafva en sparbanks angelägenheter; det skulle således vara för egen vinnings skull, som man gjorde det. Jag tror dock icke, att så är förhållandet; jag fruktar icke, att det af den antydda grunden skulle uppstå brist på personer, som ville taga hand om sparbankerna, ty så mycken känsla af hvad som är rätt och så mycken medkänsla för de små insätternes finnes nog i allmänhet inom hvarje samhälle, att man icke undandraget sig skötandet af dessa affärer.

För min del skulle jag helst hafva velat, att all den vinst, som uppkommer af sparbankens rörelse, sedan omkostnader från dragits och nödig afsättning till reservfonden gjorts, skulle tillfalla insätternes. Men då utskottet icke velat gå så långt, skall jag för närvarande nöja mig med att yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Henricson förenade sig herrar *K. G. Karlsson* i Göteborg, *Segerdahl, Berg* i Göteborg och *Petersson* i Snällebo.

Herr Lundgren: Med anledning af motionärens nyss hållna anförande skall jag be att få säga några ord. Hans anförande ådagalade, att man på samma gång kan vara en intresserad motionär och en dålig räknemästare. Han klandrade, att den nämnda sparbanken haft en vinst af 7 till 8 procent å sina egna pengar, under det att insätternes deremot fått endast mellan 3 och 4 procent. Ja, detta förhållande är mycket lätt att förstå och förklara, för den åtminstone, som är van vid sådana här saker; det är icke konstigt alls. Hvad räntefoten beträffar, måtte det väl icke för någon af oss här vara någon nyhet, hurusom, med anledning af de under de sista åren mycket vexlande konjunkturerna, räntefoten har undergått många förändringar, både gått upp och gått ner, och det ligger ju icke i sparbanksidén eller det är ju icke ens möjligt för sparbankerna att, på samma sätt som enskilda aktiebanker och dylika inrättningar, följa alla vexlingar i räntekursen. Sådant skulle vara till hinder för sparbanksidéns genomförande; sparbankerna böra i stället hålla en så vidt möjligt är något så när jemn räntefot. Detta kommer å andra sidan låntagarna till godo. Jag vill erinra om, att den tid icke är så långt borta, då de, som hade lån i sparbankerna, fingo för dessa betala endast 5 procent ränta, under det att låntagare i andra penninginrättningar

*Om ändring af
15 § i spar-
bankslagen.
(Forts.)*

Om ändring af § 15 i sparbankslagen. (Forts.) finga betala ända till 8 procent. Detta är en skilnad, som icke är så obetydlig, och den har icke så liten inverkan på vårt lands penningemarknad, om vi ihågkomma, att sparbankernas utlånta medel utgör ett sammanlagdt kapital af mellan fyra och fem hundra millioner kronor. En så betydlig summa måste gifvetvis öfva inflytande på penningemarknaden, särskildt då detta kapital utlånas mot en räntefot, som är så fördelaktig för låntagarne i jmförelse med hvad dessa få betala i andra penningeinrättningar.

Men jag får nu återkomma till det räkneexempel, som den ärade motionären nyss gifvit oss, och enligt hvilket insättarne skulle få endast tre à fyra procent, när banken sjelf hade sju à åtta procent på sina pengar. Detta är emellertid ganska lätt att förklara. Ty när sparbanken har egna fonder, som gifva fem procent å beloppet eller samma procent, som banken sjelf utlånar sina medel för, så har sparbanken att dertill lägga vinsten å insättarnes medel. För hvarje hundratusental kronor gör detta således, om ränteskilnaden är 1 procent, ettusen kronor, och då, såsom i Strömstad, insättningarna uppgå till ett belopp af omkring en million kronor årligen, kan ju derigenom uppstå en jmförelsevis ganska hög vinstprocent på sparbankens egna fonder. Detta vill nu icke säga detsamma, som att sparbanken skulle lemnat ut lån åt låntagare och dervid tagit en sju à åtta procent, och uti hvad jag nu anfört ligger förklaringen till att sparbanken haft en så stor vinst som dessa sju à åtta procent, oaktadt den liksom andra sparbanker icke tog högre ränta å de utlånta medlen än fem procent.

Att vid utdelningen af ofvannämnda anslag somliga sparbanker skulle hafva gått till väga på ett sätt, som icke är öfverensstämmande med sparbankslagen, såsom motionären förmenade, är ju möjligt, men man har väl ofta sett att lagar öfverträdas, denna så väl som andra, när icke tillräcklig kontroll utöfvas från deras sida, hvilka äro af lagen satta till att öfvervaka dess efterlevande. Detta kan ju icke alltid hjälpas, detta händer, hvilka lagar vi än skrifva.

Jag skall icke vidare uppehålla kammarens tid i denna sena timme, utan jag ber att få upprepa det yrkande, som jag framställde första gången jag hade ordet.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Motiven till sparbankslagen innehålla ju, att man skall i första hand tillgodose insättarnes intressen och först i andra hand anslå medel till allmännyttiga företag och välgörande ändamål. Att så ofta, ja, kanske oftast, eger rum, har icke blifvit bestridt. Men motionären har nu uppgifvit och utskottet ådagalagt, såsom jag vill tro, att fall förekommit, då man handlat i alledes motsatt riktning, och att man således i första rummet tillgodosett allmännyttiga intressen — ja till och med intressen, som ej kunnat ens så rubriceras — och endast i andra rummet tillvaratagit insättarnes intressen.

Mot detta förfarande innehåller denna § 15 i sparbankslagen ingen bestämd garanti, och motionen åsyftar nu endast att i paragrafen införa garantier i den rigtning, att det önskemål sparbankslagen afsett att uppställa också blir realiseradt. Jag kan icke föreställa mig annat än att denna kammare skall vid detta tillfälle såsom *en man visa*, att den behjertar detta önskemål, som är att i första rummet tillvarataga insättarnes och endast i andra rummet det allmännyttigas intresse.

*Om ändring af
15 § i spar-
bankslagen.*

Häruti instämde herrar *Dahlgren, Jansson* i Edsbäcken, *Anderson* i Hasselbol och *Johansson* i Öija.

Herr *Henricson*: Det är med anledning af talarens från Strömstad sista anförande som jag ånyo begärt ordet, och jag skall icke upptaga tiden länge.

Denne talare tycktes mena, att de af mig angifna siffrorna icke voro rigtiga, och detta oakadt jag upplyste, att dessa siffror voro hemtade ur den officiella statistiken. Om talaren så vill, skall jag emellertid för honom visa, hurusom jag riktigt anført dessa statistiska exempel. För öfrigt tjenar väl detta just ej till någonting, ty han har nog en helt annan uppfattning om sparbanksväsendets idé, än jag har. Då jag omnämde den låga ränta insättarne fått, genmålde han, att sparbanksväsendets idé icke skulle vara den att gifva insättarne någon högre ränta. Nej, visserligen icke högre ränta än hvad rätt och skäligt är, men idén kan väl icke vara någon annan än att åt insättarne bereda den högsta ränta, som kan fås och som på samma gång är förenlig med en sparbanks ordentliga och behöriga handhafvande.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr talmannen framställde propositioner å de derunder gjorda yrkandena, och biföll dervid kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Efter föredragning härefter af Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 5, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående vilkoren för försäljning genom kringföring af vin och maltdrycker, lemnades på begäran ordet till

Herr *Segerdahl*, som yttrade: Med stor tillfredsställelse skulle det säkerligen helsas på de flesta ställen inom vårt land och inom vida kretsar, om en lagändring komme till stånd i den rigtning, som utskottet här föreslagit. Ty det är så — och i hvad jag nu kommer att säga ligger ingen öfverdrift — att det, som för närvarande på landsbygden allra mest motverkar nykterheten och nykterhets-

sträfvandena, det är just detta kringförande till försäljning af starkare maldrycker. Jag har någon erfarenhet härom, särskildt från en större industriel inrättning, som ligger mellan tvenne orter, der det finnes bryggerier. Dagligen komma ölutkörare med sina vagnar till detta ställe, och understundom inträffar, att det på samma dag kommer vagnar från tre olika tillverkare med en laddning å hvarje vagn af 16 till 18 dussin buteljer öl. Dessa buteljer utminteras nu på stället, hvars befolkning dessutom har tillfälle att i en handelsbod med försäljning af öl till afhemtning inköpa hvad den önskar af denna vara. Under sådana förhållanden är det tydligt, att konsumtionen af öl är ganska stor, mycket stor i förhållande till befolkningens antal, och följden deraf behöfver jag icke framhålla för herrarne. Liknande äro förhållandena på många andra orter, och därför har jag vågat påstå, att det skulle helsas med tillfredsställelse, om en lagändring i nu föreslagen riktning komme till stånd.

Emellertid tillåter jag mig påpeka en lucka i utskottets förslag, en lucka, som dock finnes icke blott der, utan äfven i nu gällande lag, med hvilken utskottets förslag i den delen öfverensstämmer. Men jag lägger icke utskottet detta till last, ty utskottet har icke kunnat göra annat än hålla sig inom ramen af motionerna, och till motionärernas kännedom har det säkerligen icke kommit, att den bestämmelse, hvarpå jag syftar, *kan* föranleda till missbruk, ty eljest skulle de icke underlåtit att söka tilltäppa äfven detta kryphål — derom är jag fullt öfvertygad. Den bestämmelse, hvarpå jag syftar, är den, att försäljning medelst kringföring får ske inom hus och å fartyg. Beträffande försäljningen inom hus, är den inskränkningen gjord, att den får ske endast till dem, som bo i huset. I fråga om försäljningen å fartyg finnes deremot icke någon motsvarande inskränkning stadgad. Der är försäljningen fri så väl till dem, som tillhöra fartyget, som till passagerare och dem, hvilka vid en tilläggsplats tillfälligtvis komma ombord. Det är detta, som jag velat fästa uppmärksamheten på, för att det må kunna rättas, då en ny författning i ämnet skall utarbetas. Sådant förhållandet nu är, kan det inträffa, att, då ett fartyg under resa lägger till vid en brygga för lossning eller lastning, en ölutkörare, som håller der med sin vagn, med biträdens hjälp i en hast flyttar öfver sina korgar från fordonet till fartyget. Derpå börjar kommersen, vid hvilken utköraren icke är bunden af tiolitersbestämmelsen, utan kan sälja i huru små kvantiteter som helst. Och försäljningen kan, såsom jag förut antydt, ske äfven till personer, som på stranden inväntat ångbåtens ankomst och följt med ombord endast för att få köpa den efterträdade drycken. Denna handel torde väl icke kunna ske utan kaptenens medgifvande, men på detta hålla nog icke alla kapteners så strängt.

Jag kan ju icke här komma med något yrkande för att få denna lucka i lagen stängd, men jag har ändock velat omnämna

förhållandet i förhoppning att det skall komma till vederbörandes kännedom, innan en ny författning i ämnet utfärdas.

I sakens nuvarande skick har jag, herr talman, icke något annat yrkande att göra än det om bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Jemlikt 63 § 3 mom. riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 6.

Häruppå förelåg till afgörande Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 6, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående utskänkningen af vin och maltdrycker å lägerplatser.

Ang. utskänkning af vin och maltdrycker å lägerplatser.

Herrar *W. Bengtsson* i Häradsköp och *C. Johansson* i Aflösa hade i en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 10, hemställt, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida ej i marketenteri å lägerplats, der värnpligtige underginge vapenöfning, utskänkning af vin, öl och porter, der den ej skedde i sammanhang med värdshusrörelse vid måltider till spisande gäster, kunde undvaras och därför borde förbjudas, samt, i händelse det skulle visa sig, att så ej kunde ske och hinder för dylikt beslut mötte, huruvida ej utskänkningen å dessa platser af nämnda drycker lämpligen kunde inskränkas.

I motion n:o 158 hade vidare herrar *J. J. Byström* och *L. G. Broomé* i Bårslöf yrkat, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t vidtaga sådan förändring i gällande förordning angående vin- och maltdrycksförsäljning, att all utskänkning eller försäljning af vin och starkare maltdrycker måtte varda förbjuden å lägerplatserna.

Utskottet hemställde,

att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida ej i marketenteri å lägerplats, der värnpligtige underginge vapenöfning, utskänkning af vin, öl och porter, der den ej skedde i sammanhang med värdshusrörelse vid måltider till spisande gäster, kunde undvaras och därför borde förbjudas, samt, i händelse det skulle visa sig, att så ej kunde ske, och hinder för dylikt beslut mötte, huruvida ej utskänkningen å dessa platser af vin och maltdrycker lämpligen kunde inskränkas.

Sedan utskottets berörda hemställan föredragits, anförde:

Ang. utskänkning af vin och malt-drycker å lägerplatser.
(Forts.)

Friherre Ericson: Herr talman, mina herrar! Jag har redan förut haft tillfälle att i denna fråga uttala mina tankar och vill nu endast angifva några skäl, hvarför jag i någon mån har beträffande denna sak ändrat min föregående uppfattning. Jag har nemligen hyst ganska mycket tvifvel, om det vore lämpligt att helt och hållet borttaga ölutsänkningen från arméns marketenterier, innan en lagstadgad gräns blifvit uppdragen mellan hvad som skall förstås med svagare och hvad som skall betraktas såsom starkare maltdrycker. Emellertid har till min kunskap kommit, att åtminstone *en* — det kan möjligen vara flere — regementschef hade helt och hållet tagit bort ölet inom regementets marketenteri. Jag korresponderade då med denne regementschef, och han svarade mig, att han fortfarande vore tillfredsstäld med den vidtagna åtgärden. Vidare har jag kommit att beakta, att många — jag tror mig kunna säga flertalet — Konungens befallningshafvande icke tveka att, oaktadt ingen gräns mellan starkare och svagare maltdrycker ännu blifvit uppdragen, lemna rättigheter att utskänka svagdricka och iskällardricka eller dylika svagare maltdrycker. Sådan utskänkning förekommer nu ofta nog på landsbygden, der det dock mången gång kan vara svårare att öfvervaka, att icke gifna bestämmelser öfverskridas, än hvad i detta hänseende är förhållandet å arméns lägerplatser. Under sådana förhållanden ser jag icke något hinder förefinnas, hvarför icke ölet skulle numera kunna helt och hållet tagas bort från arméns marketenterier, och i den mån, jag dertill kan bidra, skall jag göra mitt bästa att få bort ölet från dessa marketenterier.

Herr Broomé i Bårslöf: Det skulle helt säkert väcka förvåning ute i landsbygden, om vi, som väckt motion i detta ärende, nöjde oss med att låta kammaren utan diskussion afgöra denna fråga i öfverensstämmelse med utskottets förslag. Det är nemligen så, att denna fråga helt säkert öfver allt i vårt land betraktas såsom en af de allra viktigaste, som förekomma vid denna riksdag. Det talades i går om folkets röst, och jag är viss om, att vi aldrig så tydligt hört den rösten, som vi hörde den förra året, då härordningsförslaget blef genomfördt. Det var visserligen ett eller annat jubelrop, men det mest samstämmiga, som hördes, var egentligen en djup suck ur folkets bröst. Jag är viss om, att denna suck icke framkallades af bristande fosterlandskärlek, men den hade sin grund i en känsla, som sträcker sina rötter djupare tillbaka i mensklighetens historia än fosterlandskärleken, det är den känsla, som vi kalla föräldrakänslan, känslan af föräldrapligt och föräldraansvar. Då vi skicka våra söner ut för undergående af värnpligtsöfningar, är det icke så mycket tanken på, att vi under lång tid skola vara skilda från dem, det är icke så mycket tanken på, att så många armar beröfvas de fredliga yrkena under längre eller kortare tid, det är icke så mycket tanken på, att våra

söner måste afbryta sina studier eller sin utbildning, som hos oss framkallar de tyngsta bekymren, utan fastmer tanken på den fara, för hvilken dessa söner utsättas att både fysiskt och psykiskt föderivas. Den, som varit närvarande vid en jernvägsknut eller en större jernvägsstation, då trupper och beväringar anländt från lägerplatsen, och sett dessa beväringar, i hvilket tillstånd de hemkommit från öfningslägret, den har helt säkert kunnat förstå den suck, som, såsom jag nyss omnämnde, gick ur det svenska folkets bröst vid tanken på det beslut, som hade fattats.

Det finnes dessutom ett annat skäl, hvarför jag särskildt bedt om ordet i denna fråga, och det är, att jag i går qväll erhöll en skrivelse från en för denna fråga mycket intresserad regementsläkare, hvilken underkastat densamma ganska ingående studier. Han har sammanfattat sina erfarenheter och rön i en skrift, som han nyligen utgifvit. I denna skrift utgår han från den tanken, att få frågor kunna sägas vara mera förenade med hvarandra än just försvarsfrågan och nykterhetsfrågan. Han säger, att »nykterhetskampens segrar och landvinningar utgöra mäktiga och betydelsefulla insatser i den rent *personliga, individuella* bärkraften hos de skaror, som utgöra den lefvande kraften i det organiserade sjelfständighetsförsvaret». Han påpekar, att »alla tiders historia visar oss, att ett folks försvarskraft, som närmast betingas af arméns krigsduglighet, mycket nära beror af dess förhållande till missbruket och bruket af rusdrycker». Han framhåller med flera exempel ur historien, hurusom många folk, som förut varit starka och kraftiga, gått under i striden mot andra folk just därför att de hängifvit sig åt dryckenskap. Med citat från åtskilliga berömda härförare visar han, hurusom under amerikanska och engelska krig trupper utan att alls begagna sprit eller alkohol förmått utärda de mest ansträngande marscher och vunnit stora segrar. Han framhåller, hurusom den erfarenhet, som man gjort i Frankrike, Amerika och Afrika, tydligt visar, att de soldater, som äro absolutister, stå sig allra bäst under kampen eller strapatserna i lägerlifvet. Deremot säger han: »Sedan en armé eller ett truppförband förlagts i kvarter, der rusdrycker äro åtkomliga, förändras scenen. En påfallande höjning af såväl sjuklighets- som dödlighetssiffran inställer sig snart. Erfarenheten visar, att de hårdaste ansträngningar, det svåraste klimat, bristfällig proviantering och annan vanvård långt mindre kringskära en opererande armés krigsduglighet än ett dagligt spritdrycksbruk.» Han talar om, hurusom en engelsk general, Sir Garnet Wolseley i sin fickhandbok för soldater uttalar den skarpaste förkastelse om öfver spirituosabruk i krig och fält, och tillägger: »Då soldaten i stället för bränvin, öl etc. erhåller té, ökas hans krafter, moral och disciplin, och han vinner ett manligt och gladt mod, som är okänt för rusdrycksförbrukaren.» Författaren citerar åtskilliga andra befälhafvare och

Ang. utskänkning af vin och malt-drycker å lägerplatser.
(Forts.)

Ang. utskänkning af vin och malt-drycker å lägerplatser.
(Forts.)

äfven fältläkare, hvilka alla uttala samma mening, att rusdrycksbruket icke blott är alldeles obehöfligt, utan dessutom synnerligen skadligt för krigaren. Vidare framhåller han, hurusom bruk och missbruk af alkoholhaltiga drycker inom armén under fredstid, under garnisons- och utbildningstiden, är ett hinder icke blott för soldatens utbildning, utan ock för hans fostrande till en god människa. Vidare har han påpekat med stöd af siffror, samlade hufvudsakligen från Stockholm och dess garnison, hurusom sjukligheten och dödligheten är större inom armén än annars, och påvisar, att detta har sin orsak i rusdrycksbruket. Han slutar denna undersökning med att framhålla, att den dagliga erfarenheten lärt oss, att »äfven lindrigare sjukdomar och åkommor, yttre kroppsskador etc., som ofta förekomma inom militäryrket, hos alkoholförbrukaren lätt nog blifva lifsfarliga, i regeln alltid mera svår-läkta», och att därför »ingen torde vilja eller kunna förneka, att detta missbruk, äfven inom den s. k. måttlighetens ramar, innebär stor fara för en armés krigsduglighet».

Sedan han framhållit, hur rusdrycksmissbruket inverkar på de vanligen inom armén härjande sjukdomarne, såsom lunginflammation och tuberkulos, egnar han ett särskildt kapitel åt frågan om rusdryckernas inflytande på de veneriska sjukdomarne. Han framhåller, hurusom dessa sjukdomar uppträda öfver hufvud taget till större antal inom armén än inom de civila samhällselementen, och framhåller dervid äfven den fara, som uppkommer genom dessa sjukdomars spridning ibland befolkningen å den ort, som närmast omgifver lägerplatserna.

»Berusningen», säger han, »äfven i lindrigare form och grad, är ofta sedlighetsförlöpnings moder. Såsom förut framhållits, är ett förlamningstillstånd hos hjernan den verkan af spritdrycken, som tidigast inställer sig. Till följd deraf blir den berusade mer eller mindre fullständigt en lekboll för inneboende begär och drif-ter. De hämmande hjernkrafterna, som med en omskrifning möj-ligen skulle kunna betecknas såsom pligt- och hederskänsla, blyg-sel, viljekraft, varsamhet etc., verka ej längre nog kraftigt såsom bromsinrättningar, utan lemna fritt spel åt de råa, obeherskade, djuriska känslöstämningarna.»

Sedan han derefter framhållit, hurusom rusdrycksbruket har stort inflytande på brottsligheten, inom armén, slutar han denna afdelning med att säga: »*Disciplinens upprätthållande*, som är en grundförutsättning för försvarskraft och krigsduglighet, står så-lunda i närmaste beroende af rusdrycksbruket, äfven då det upp-träder under den s. k. måttlighetens skyddande förklädnad.»

Vidare påpekar han, hurusom soldaten såväl under krig som öfning måste hafva sin hjerna klar, måste hafva starka nerver och kunna beherska sina rörelser och sina tankar. Och dervid fram-håller han ganska utförligt, hurusom rusdrycksbruket förhindrar detta. »Krigsdugligheten i detta ords fulla bemärkelse», säger han,

»har till nödvändig grundförutsättning organismens fulla motståndskraft, orubbade spänstighet och oförminskade arbetsförmåga.»

Såsom belysande exempel framhåller han särskildt, hurusom i våra dagar det bekanta boerfolket tvifvelsutan just haft sin nykterhet att tacka för sitt hittillsvarande bestånd, enär denna nykterhet gjort det möjligt för dem att vinna den skjutskicklighet, som är utmärkande för detta folk.

»Det är ingalunda», heter det vidare, »väl bestämdt med nykterheten inom våra kaserner och bland vårt militärmanskap. Derpå lemna straffregistren alltför ojäfaktiga bevis. Besträffningarna gälla i öfvervägande grad eller ofta så godt som uteslutande förseelser och brott, föranledda af ruset.»

Denna ganska sakrika broschyr, som vore väl förtjent af att blifva spridd både bland föräldrar, militärbefäl och de värnpligtige, slutar med följande ord:

»Att förbättra och föröka vårt materiella försvar», skref en gång den djuptänkte menniskovännen Viktor Rydberg, »tjänar till absolut intet, om vi icke förädla de personliga försvarskrafterna. Om bakom våra batterier och bajonettrader står en nedrig pöbel, som lifsåskådning och lefnadssätt gjort ovärdig att lefva, skall historiens Gud och folkens Nemesis nog sörja för att den dör och dör ärelös.»

Det kunde ju synas, som skulle det slut, hvartill utskottet kommit rörande vår motion, vara allt hvad vi i detta afseende kunde önska. Och det skulle kanske vara klokt, att vi stannade dervid för att få medkammaren att sluta sig dertill. Men jag är viss derom, att man ute i landet fordrar, att vi gå ännu längre, än yrkandet i vår motion sträcker sig. Och då vi här från en auktoritet på detta område hört, att sådant mycket väl kan låta sig göra, vet jag icke, hvarför vi skola stanna på halfva vägen. Vi känna alla till, hurusom rättigheten till försäljning af rusdrycker till spisande gäster öfver allt i vårt land missbrukas. Vi veta, att till den, som vill hafva öl, framsättes en liten smörgås eller en liten köttbulle, och så drickes det dussintals ölhalfvor till denna lilla matbit.

Under sådana förhållanden har man ingen säkerhet för, att icke det demoraliserande inflytande, som just ölförsäljningen utöfvar på lägerplatserna, skall komma att fortfara, afven om utskottets hemställan bifalles och det deri påyrkade förbudet utfärdas. Till följd deraf och då ingen svårighet torde möta för att vidtaga den åtgärd, som vi i vår motion föreslagit, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till vår motion och afslag på utskottets hemställan.

Herr *Byström* instämde i detta anförande.

Ang. utskänkning af vin och malt-drycker å lägerplatser.
(Forts.)

Ang. utskänkning af vin och malt-drycker å lägerplatser.
(Forts.)

Herr Berg i Stockholm: Såsom af utskottets yttrande på sid. 22 framgår, har utskottet egentligen varit af samma mening som herrar Byström och Broomé, och hade det icke sträckt sina förhoppningar längre än att få ett uttalande från denna kammare, skulle det nog icke ha formulerat sin hemställan så, som nu skett. Det har emellertid varit utskottets förhoppning att få ett uttalande från hela Riksdagen. För att detta skulle kunna ske, ha vi ordagrant upptagit det yrkande, som i föl framkom i Första Kammaren och då var helt nära att vinna Första Kammarens bifall. Så länge det fins någon möjlighet att få ett enigt uttalande från hela Riksdagen, ha vi ansett det vara orätt att kasta den möjligheten ifrån sig. Af denna orsak har utskottet stannat vid att göra en så moderat hemställan, som skett, hvartill jag nu, herr talman, därför ber att få yrka bifall.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt proposition å de framställda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan; och skulle jemlikt 63 § 3 mom. riksdagsordningen underrättelse härom genom utdrag af protokollet meddelas Första Kammaren.

§ 7.

Vidare föredrogs Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 7, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående vilkoren för försäljning af maltdrycker från s. k. nederlag å annan ort, än der tillverkningen eger rum.

Dervid anförde

Herr Sjöberg: Då herrar Bengtssons och Johanssons m. fl. motion rörande kringföring af vin och maltdrycker nyss blifvit af kammaren antagen och denna motion till stor del sammanfaller med min, vill jag i denna sena timme ej göra något yrkande.

Vidare yttrades ej. Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Efter föredragning härefter af Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 8, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande omarbetning af förordningen angående försäljning af vin och maltdrycker m. m., anförde

Herr Lindgren i Islingby: I anledning af utskottets utlåtande angående herrar Ericssons, Perssons och min motion ber jag att få säga några ord.

Det torde vara få af de beslut, som Andra Kammaren fattat, hvilka framkallat så stora sympatier bland nykterhetsvännerna i allmänhet i vårt land som just det beslut, som kammaren fattade den 16 april 1898. Detta beslut afsåg en skrivelse till Kongl. Maj:t, hvori hemställdes, att Kongl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för omarbetande af nådiga förordningen af den 24 oktober 1885 i den rigtning,

Ang. utskänkning af vin och malt-drycker å lägerplatser.
(Forts.)

a) att ur densamma aflägsnas alla stadganden såväl angående handel med de verkligen icke spirituösa dryckerna, kokadt kaffe, té, choklad och dylikt som ock med svagdricka, som, ehuru spirituöst, likväl har så ringa alkoholhalt, att det icke kan hänföras till rusgifvande drycker,

b) att förordningen, i hvad den afser vin och de starkare maltdryckerna, i tillämpliga delar bringas närmare förordningen om försäljning af bränvin.

Intresset för förverkligandet af detta beslut tillkännagafs sedermera på ett mycket kraftigt sätt, sedan maltdryckskomitén till Kongl. Maj:t inlemnadt sitt betänkande jemte förslag till ny förordning. Då samlades nykterhetsvännerna i landet rundt på möten för att öfverlägga i frågan, och då uttalades i allmänhet stora sympatier, icke för maltdryckskomiténs betänkande, utan för den åsigt, som maltdryckskomiténs reservanter uttalat. Denna åsigt gick i samma rigtning som det af Andra Kammaren fattade, nyss af mig omförmälda beslutet. Följden blef, att det vid dessa möten affattades resolutioner, hvori nykterhetsvännerna uttalade såsom sitt önskemål att erhålla en maltdryckslagstiftning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den af maltdryckskomiténs reservanter uttalade åsigten. Dessa resolutioner, uppgående till flera hundratal, blefvo ock — enligt hvad jag tror mig veta — under början af år 1901 öfverlemnade till regeringen.

Alltså har nu Andra Kammaren uttalat hvad den önskar i denna fråga; nykterhetsvännerna rundt om i landet hafva uttalat hvad de önska i frågan; i anledning af hvad i densamma förekommit har Kongl. Maj:t vidtagit den åtgärden att förutom tillsättandet af maltdryckskomitén och infordrandet af dennas utlåtande infordra Konungens befallningshafvandes utlåtande om maltdryckskomiténs betänkande. Om Kongl. Maj:t behagat vidtaga några andra åtgärder eller om Kongl. Maj:t ämnar vidtaga några andra åtgärder i frågan, har jag för min del mig icke bekant, liksom fallet antagligen är med de flesta af nykterhetsvännerna i landet. I anledning häraf och då nu snart 4 år förflutit, sedan Andra Kammaren fattade det anförda beslutet, och jag för min del anser frågan vara af en mycket stor betydelse, och då tusentals nykterhetsvännar i landet emotse en förordning i angifna syfte, så har jag vågat deltaga i väckandet af en ny motion derom.

Utskottet har dock icke ansett det vara övvelbetänkt att nu

Ang. utskän-
ning af vin
och malt-
drycker å
lägerplatser.
(Forts.)

hemställa om ett nytt uttalande af kammaren eller Riksdagen», då på grund af anförda omständigheter man torde ha allt skäl att hoppas, att Kongl. Maj:t kommer att snart allvarligt taga frågan i hela dess vidd i öfvervägande samt dervid taga hänsyn till den uppfattning, som Andra Kammaren för sin del 1896, 1897 och 1898 med stor majoritet tillkännagifvit.

Ja, om utskottets förhoppning blir en verklighet, då är jag alldeles tillfredsstäld, men om så icke skulle blifva förhållandet, då är jag icke riktigt belåten med utskottets uttalande. För närvarande skall jag dock icke framställa något vidare yrkande, utan skall försöka att dela utskottets förhoppning. Jag vill emellertid på samma gång uttala både min och säkerligen tusentals svenska nykterhetsvänners önskan, att Kongl. Maj:t, så snart sig göra låter, täcktes framlägga en förordning i antydda riktning.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Slutligen föredrogs bevillningsutskottets memorial n:o 16, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 15, i anledning af väckt motion om ändring i tullsatserna för vissa slag af väfnader.

Punkten 1.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Punkten 2.

Hvad utskottet hemställt och föreslagit godkändes.

§ 10.

Herr *C. J. Ödman* aflemnade en af honom med flere under-tecknad motion, n:o 176, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående friköpande af de Hvitfeldtska godsens i Bohuslän, hvilken motion på begäran bordlades.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>O. E. Gädde</i>	under 10 dagar fr. o. m. den 18 mars
» <i>S. M. Olsson</i> i Sörnäs	» 8 » » » 20 »
» <i>P. A. J. Högstedt</i>	» 14 » » » 17 »
» <i>H. Öhngren</i>	» 14 » » » 16 »

herr <i>N. Boström</i>	under 14 dagar fr. o. m. den 20 mars
» <i>G. M. Bäärnhjelm</i>	» 5 » » » 17 »
» <i>J. E. Centerwall</i>	» 14 » » » 19 »
» <i>J. E. Ericsson</i> i Ahlberga»	12 » » » 22 »
» <i>O. Persson</i> i Killebäckstorp	» 12 » » » 19 »
» <i>A. F. Burman</i>	» 14 » » » 20 »
och herr <i>H. Eriksson</i> i Elgered »	14 » » » 17 »

§ 12.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

statsutskottets utlåtande n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvaret;

bevillningsutskottets memorial n:o 17, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 4, med förslag till ändring i 17 § i bevillningsförordningen m. m.;

samma utskotts betänkande n:o 18, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag till ändring i förordningen angående villkoren för försäljning af bränvin m. m., i syfte att införa ett på allmän röst-rätt grundadt lokalt veto;

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 11, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående bruket af allmänning, som vid landtmäteriförrättning afsatts för delegarnes gemensamma behof; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 12, angående ifrågasatt ändring af § 51 folkskolestadgan; och

n:o 13, i anledning af inom kammaren väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående undervisning i rikets allmänna läroverk, seminarier och folkskolor om straffpåföljden å brott.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 11,57 e. m.

In fidem
Herman Palmgren.

Tisdagen den 18 mars. Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *K. H. L. Hammarskjöld* aflemnade Kongl. Maj:ts propositioner till Riksdagen dels angående pension åt föreståndaren för statens meteorologiska centralanstalt, professorn *R. Rubenson*, dels med förslag till förordning om fosterbarns vård.

De kongl. propositionerna bordlades.

§ 3.

Föredrogos för remiss till utskott Kongl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner till Riksdagen, och hänvisades dervid Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till beredande af lokal för äldre arkivalier från Gotlands län m. m. till statsutskottet samt Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändring af vissa paragrafer i lagen den 24 maj 1895 angående anskaffande af hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot till lagutskottet.

§ 4.

Herr *C. J. Ödmans m. fl.* härfter föredragna motion, n:o 176, öfverlemnades till kammarens tillfälliga utskott n:o 3.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtande n:o 5, bevillningsutskottets memorial n:o 17 och betänkande n:o 18, Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 11, samt Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden, n:is 12 och 13.

Härefter begärdes ordet af

Herr vice talmannen *Swartling*, som yttrade: Herr talman! På derom af flere utaf kammarens ledamöter uttalad önskan ber

jag att få hemställa, att kammaren ville besluta, att statsutskottets utlåtande n:o 5 angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel, omfattande anslagen till landförsvaret, måtte på morgondagens föredragningslista uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Denna hemställan blef af kammaren bifallen.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes lagutskottets utlåtande n:o 30, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen om borttagande af undantagsbestämmelser rörande sjelfspillingars jordfästning.

§ 7.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelser:

dels till Konungen

n:o 20, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om utläggning af dubbelspår och förstärkning af öfverbyggnaden å vissa delar af statens redan trafikerade jernvägar, om anskaffande af ny rörlig materiel vid samma jernvägar samt om fortsättning af statens jernvägsbyggnader;

dels till justitieombudsmannen

n:o 21, angående pension för vaktmästaren vid justitieombudsmansexpeditionen C. E. Blomqvist;

dels ock till fullmäktige i riksgäldskontoret

n:o 22, angående pension för vaktmästaren vid justitieombudsmansexpeditionen C. E. Blomqvist.

Likaledes godkändes lagutskottets härefter anmälda förslag till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

n:o 23, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 16 och 75 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, dels ock en i anledning af nämnda proposition väckt motion; och

n:o 24, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 12 och 41 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, dels ock en i anledning af nämnda proposition väckt motion.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>J. A. Lundström</i>	under 14 dagar f. o. m. den 20 mars
»	<i>J. G. Hazén</i>	» 14 » » » 20 »
»	<i>C. Sandquist</i>	» 14 » » » 19 »
»	<i>N. Wallmark</i>	» 14 » » » 20 »
»	<i>J. Nilsson</i> i Skrafvelsjö	» 14 » » » 20 »
»	<i>S. M. Petersson</i> i Snällebo	» 14 » » » 20 »
»	<i>R. W. A. M. Eklundh</i> i Lund	» 14 » » » 20 »
»	<i>J. A. Lundahl</i>	» 14 » » » 20 »
»	<i>J. Bromée</i> i Billsta	» 10 » » » 24 »
»	<i>O. Larsson</i> i Mörtlösa	» 12 » » » 20 »
»	<i>J. W. Bengtsson</i> i Häradsköp	» 12 » » » 20 »
»	<i>A. Bystedt</i>	» 14 » » » 20 »
»	<i>C. F. Petersson</i> i Dänninge- landa	» 12 » » » 21 »
»	<i>M. Andersson</i> i Löfhult	» 14 » » » 20 »
»	<i>O. A. Brodin</i>	» 14 » » » 20 »
»	<i>A. T. Carlheim-Gyllensköld</i>	» 13 » » » 21 »
»	<i>T. P. Gussing</i>	» 14 » » » 20 »
»	<i>C. J. Öberg</i>	» 14 » » » 20 »
»	<i>C. Bergström</i> i Skidsta	» 14 » » » 20 »
»	<i>E. Persson</i> i Borrby	» 14 » » » 20 »
»	<i>N. Andersson</i> i Pettersborg	» 14 » » » 20 »
»	<i>P. P. Waldenström</i>	» 14 » » » 20 »
»	<i>C. M. Ericsson</i> i Jönköping	» 10 » » » 24 »
»	<i>J. A. Jonsson</i> i Hökhult	» 10 » » » 24 »
»	<i>A. Cervin</i>	» 13 » » » 21 »
»	<i>R. E. L. Darin</i>	» 10 » » » 24 »
och herr	<i>J. Olofsson</i> i Digernäs	» 14 » » » 20 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,49 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.